

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΉ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΑΓΙΟΣ ΒΑΛΕΝΤΙΝΟΣ, Ο ΜΥΤΙΛΗΝΙΟΣ ΑΓΙΟΣ

του φοιτητή Κωνσταντίνου Σαρέλλη

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ

Σχολή Κοινωνικών Επιστημών

Τμήμα Κοινωνικής Ανθρωπολογίας και Ιστορίας

ΠΜΣ

Κοινωνική και Ιστορική Ανθρωπολογία

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Βασιλική Γαλανή-Μουτάφη

Αγ. Βαλεντίνος, Ο Μυτιληνιός Άγιος-Κ. Σαρέλλης

Μυτιλήνη, Ιούλιος 2019

Περιεχόμενα

Ευχαριστίες	3
Περίληψη-Λέξεις κλειδιά.....	4
Abstract – Key words.....	5
Πρόλογος	6

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

<u>Βιβλιογραφική θεωρία-Μεθοδολογία</u>	7
--	---

<u>Εισαγωγή στην έρευνα</u>	15
--	----

Κεφάλαιο I: Η Ιστορία της Καθολικής Εκκλησίας της Μυτιλήνης

1.1. Η Καθολική Εκκλησία Μεταστάσεως της Θεοτόκου ..	18
--	----

Κεφάλαιο II: Ο Άγιος Βαλεντίνος

2.1. Το Σύμβολο	20
-----------------------	----

Κεφάλαιο III: Τα λείψανα του Αγίου Βαλεντίνου

3.1. Ένα αναπάντεχο Ταξίδι	23
----------------------------------	----

3.2. Το θέμα της αυθεντικοποίησης	25
---	----

3.3. Δωρεά & Τοπικοποίηση	28
---------------------------------	----

Κεφάλαιο IV: Δρώμενα

4.1 Ανάλυση Εορταστικών Δρώμενων	32
--	----

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	41
---------------------------	----

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ-ΠΗΓΕΣ	42
---------------------------------	----

APPENDICES-ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ

Αυτή η εργασία δεν θα ήταν δυνατή χωρίς την πολύτιμη καθοδήγηση και τα εποικοδομητικά σχόλια της καθηγήτριάς μου κυρίας Βασιλικής Μουτάφη. Θα ήθελα ακόμα να ευχαριστήσω τον

Πάτερ Λέων Κισκίνη και την Καθολική Εκκλησία Μεταστάσεως της Θεοτόκου για την σημαντική βοήθειά τους στην συλλογή στοιχείων και στην γενικότερη υποστήριξη κατά την διαδικασία της έρευνάς μου.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στη παρούσα εργασία γίνεται αναφορά στην παγκόσμια βιβλιογραφία όσον αφορά την εξέλιξη των θεωριών που αφορούν στις παραδόσεις, της εκδηλώσεις φολκλόρ και το θέμα της αυθεντικότητας, την έννοια δώρου, δωρητή και αποδέκτη και των σχετικών συμβολισμών. Μέσα από αυτό το πρίσμα, ακολούθως παρουσιάζεται η Ιστορία της κτίσης και χρήσης της Καθολικής Εκκλησίας της Μυτιλήνης αλλά και ότι γνωρίζουμε εν συντομία για την προσωπικότητα του ιστορικού προσώπου του Αγίου Βαλεντίνου. Έπειτα, γίνεται αναφορά στο πως κατέληξε ο Άγιος Βαλεντίνος να λατρεύεται ως Άγιος του Έρωτα και της Αγάπης ανά τον κόσμο. Στην συνέχεια, αφού περιγράφεται το πως κατέληξαν τα λείψανα του Αγίου στην Μυτιλήνη, αναλύεται ο τρόπος με τον οποίο η τοπική κοινωνία-θρησκευτική και κοσμική-αντιμετώπισαν την λατρεία του Αγίου με ιδιαίτερες εορταστικές και λατρευτικές δράσεις. Γίνεται ειδική μνεία και ανάλυση στον τρόπο που τοπικοποιήθηκε τρόπον τινά ο Άγιος-ως Μυτιληνιός-από τον Καθολικό αλλά και τον Ορθόδοξο κλήρο σε συνεργασία με την τοπική αυτοδιοίκηση ενώ αναλύεται και το πως αυτό το γεγονός αποτέλεσε το επίκεντρο εκδηλώσεων για την ανάδειξη και ποικίλη εκμετάλλευση του Αγίου ως σύμβολο του έρωτα. Με έναν τρόπο που αψηφά σχεδόν προηγούμενες συνήθειες και έθιμα στον τόπο αυτό, επιδιώκεται μάλιστα να δημιουργηθεί μια νέα λατρευτική κουλτούρα με σκοπό κυρίως την οικονομική και τουριστική εκμετάλλευσή του Αγίου Βαλεντίνου. Συμπεραίνεται δε, ότι παρόλο που αυτό το εγχείρημα με τη μορφή Φεστιβάλ, στην αρχή φάνηκε να υλοποιείται με επιτυχία, στην συνέχεια και μέχρι τις μέρες μας παρατηρείται μια φθίνουσα αίγλη αλλά και μείωση στο πλήθος των συμμετεχόντων στον εορτασμό της Εορτής του Αγίου Βαλεντίνου στο νησί. Εκτιμάται ότι δεν είναι προβλεπόμενο το μέλλον αυτού του εορταστικού πλαισίου. Συμπεραίνεται δε, ότι παρόμοια εγχειρήματα εκμετάλλευσης κοινά αποδεκτών συμβόλων είναι λογικό να επαναληφθούν και στο μέλλον σε άλλα κοινωνικά πλαίσια είτε πατώντας πάνω σε παλαιά έθιμα, είτε δημιουργώντας νέα με παρόμοιους σκοπούς χειρισμού των πληθυσμών με αφορμή τον θρησκευτικό τουρισμό.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: Καθολική Εκκλησία Μυτιλήνης, Αγ. Βαλεντίνος, Φεστιβάλ της Αγάπης, Θρησκευτικός Τουρισμός, Τοπικοποίηση, Προσφορά δώρου, Κατάσχευασμένες παραδόσεις

ABSTRACT

In this dissertation, there is mention to bibliographical reference both greek as well as global that study the theories regarding traditions, exhibitions of folklore and the matter of authenticity, the notion of gift, gift donor and receiver and all implicated symbolism. Under that prism, one then finds the historical sequence of events regarding the building and usage of the Catholic church of Mytilene as a holy place of worship but also one finds a brief account of the historical person of St. Valentine as we came to know of it nowadays. After that, there is mention of how St. Valentine came to be worshiped as the Saint of Eros and Romantic Love throughout the world. Also, the journey of how the holy remains of the Saint ended up in Mytilene is highlighted and how the local community both religious but also secular, dealt with the worship of St. Valentine through secular celebrations but also actions of worship such as processions etc. The main focus of the study rests on the way the Saint was localized and granted the status of a local Saint of Mytilene, by the Catholic and Orthodox clergy and individuals alike, in a fruitful collaboration with the local agents of the State. This fact became the epicenter of celebratory activities whose goal was to better enhance and promote the most efficient commercial exploitation of St. Valentine as a symbol of Eros in a way which almost defies previous practices and customs and intending to create a new culture of worship. In Conclusion, statistics and on site observation both yield the following results: The Festival of Love was at first crowned with success but in the subsequent years its glory kept fading and the participant crowds grew smaller and smaller in number at each celebration that followed to the date that the study is written. The future of this festival and new set of customs is uncertain but the repetition of a similar commercial exploitation of globally accepted symbols is to be anticipated in the future with the pretext of religious tourism.

KEY WORDS: Catholic Church of Mytilene, St. Valentine, Festival of Love, Religious Tourism, Localization, gift giving, staged folklore

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ο Άγιος Βαλεντίνος εορτάζεται πανηγυρικά κυρίως στον Δυτικό Κόσμο και ειδικότερα από την Καθολική Κοινότητα. Αν και, η Καθολική Εκκλησία τον έχει αφαιρέσει από το τα επίσημα μαρτυρολόγιά της λόγω έλλειψης επαρκών ιστορικών στοιχείων που να τεκμηριώνουν την ύπαρξή της προσωπικότητάς του. Η λατρεία του Αγίου Βαλεντίνου έχει πάρει διαστάσεις στα πέρατα του κόσμου ακόμα και από αλλόθρησκους ή και άθεους χάριν της συσχέτισής και του συμβολισμού του ονόματός του ως προστάτη των απανταχού ερωτευμένων. Η επέκταση αυτής της εμπορευματοποιημένης θα έλεγε κανείς λατρείας του Αγίου Βαλεντίνου έχει προφανή αίτια: είναι τεράστια πηγή κέρδους για δεκάδες κλάδους. Ενδεικτικά μόνον αν αναλογιστεί κανείς τον όγκο των θεματικών πωλήσεων και δώρων συμβολικών του έρωτα και της αιώνιας αγάπης ανά τον κόσμο, είναι λογικό να επικροτείται, να ενισχύεται αλλά και να διαδίδεται αυτή η λατρεία τόσο από θρησκευτικούς όσο και από κοσμικούς παράγοντες και θεσμούς.

Στην παρούσα εργασία εξετάζουμε την περίπτωση της «τοπικοποίησης»-της υιοθέτησης τρόπον τινά του Καθολικού Αγίου Βαλεντίνου- από την Ορθόδοξη Χριστιανή στην πλειοψηφία της τοπική κοινωνία και αυτοδιοίκηση της πρωτεύουσας της Λέσβου. Σε έναν προορισμό ήδη πασίγνωστο στον παγκόσμιο χάρτη για τον Θρησκευτικό Τουρισμό του με επίκεντρο τα Ορθόδοξα μοναστήρια του-την Λέσβο-τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μια προσπάθεια δημιουργίας νέων εορταστικών δραστηριοτήτων που επιχειρούν να συγκεραστούν η Ορθόδοξη και η Καθολική Πίστη σε έναν κοινό στόχο: μια προσπάθεια ανάδειξης και εμπορικής εκμετάλλευσης των λειψάνων του Αγίου Βαλεντίνου που φυλάσσονται εδώ. Στόχος ήταν να αποτελέσει η Μυτιλήνη ένα νέο αναγνωρίσιμο τουριστικό προϊόν, με αφορμή τον Αγ. Βαλεντίνο και θέμα τον Έρωτα, την Αγάπη και τον Γάμο, μέσα από δράσεις και εκδηλώσεις που σκοπό είχαν να ενταχθεί ο εορτασμός του Αγίου Βαλεντίνου στην τοπική παράδοση και να αποτελέσει πλέον ένα νέο γνώρισμα της Μυτιλήνης για τους επισκέπτες από την υπόλοιπη Ελλάδα και τον κόσμο. Η προσπάθεια αρχικά μοιάζει να στέφθηκε με επιτυχία ενώ πρόσφατα το εγχείρημα μοιάζει να συρρικνώνεται.

Εισαγωγή

Βιβλιογραφική θεωρία-Μεθοδολογία

Στην έρευνα της παρούσας εργασίας αρχικά υπολογίστηκε να ληφθούν υπόψιν βιβλία, άρθρα, συνεντεύξεις σε έντυπο και ηλεκτρονικό τύπο και αναζήτηση σε διαδικτυακές πηγές. Παρά την δυσκολία εύρεσης κάποιου ικανού σχετικού βιβλιογραφικού υλικού, κατάφερα να αποκτήσω το ένα και μοναδικό βιβλίο το οποίο αναφέρεται στην Καθολική Εκκλησία της Μυτιλήνης αλλά και στην ιστορία των λειψάνων του Αγίου Βαλεντίνου. Επόμενη και αρκετά σημαντική πηγή είναι το αναφερόμενο ντοκιμαντέρ το οποίο παρακολούθησα εκτενώς προκειμένου να μπορέσω να συλλέξω όσα περισσότερα χρήσιμα στοιχεία ήταν δυνατόν. Μετά από προτροπή της επιβλέπουσας καθηγήτριας τέλεσα έρευνα πεδίου, όπου και επισκέφθηκα τον Ιερό Καθολικό Ναό Μεταστάσεως της Θεοτόκου της Μυτιλήνης, επι της οδό Ερμού. Παρευρέθηκα εγκαίρως στην τριήμερη εορτή του Αγίου Βαλεντίνου (13 και 14 Φεβρουάριου, 2019). Εκεί ως αυτόπτης μάρτυρας, παρακολούθησα τις τελετές και την λιτανεία των λειψάνων. Κατέγραψα λεπτομερώς, τις ώρες παρακολούθησης, τους επισκέπτες που παρευρέθηκαν (πλήθος, εθνικότητα, φύλο) και κατάφερα να απαθανατίσω κάποια στιγμιότυπα (εσωτερικό εκκλησίας, τελετές και λιτανεία) με τον φωτογραφικό φακό. Πιο συγκεκριμένα:

Η πρώτη μου και επίσημη επίσκεψη στον Καθολικό Ναό Μεταστάσεως της Θεοτόκου πραγματοποιήθηκε ανήμερα της εορτής του Αγίου Βαλεντίνου (14η Φεβρουαρίου) όπου και παρευρέθηκα για να παρακολουθήσω την πρώτη τελετουργία, τον Εσπερινό. Κατά την είσοδο μου στην εκκλησία μου προσφέρθηκε ένα προσευχητάρι – υμνολόγιο σε κόλλα Α4. Εισερχόμενος στην εκκλησία, κοντοστάθηκα και παρατηρήσα την εσωτερική διαμόρφωση και τον διάκοσμο. Ενώ εξωτερικά δεν ξεχωρίζει από ένα συνηθισμένο κτίριο (αντίθετα με τις ορθόδοξες εκκλησίες του νησιού) το εσωτερικό της αποτελεί ένα συνοθήλευμα δυτικής και ανατολικής αισθητικής. Παρότι η αρχιτεκτονική της διαμόρφωση θυμίζει όντως Καθολική Εκκλησία, τα μοτίβα και οι τοιχογραφίες παραπέμπουν σε ορθόδοξη τέχνοτροπία. Έχοντας μια έμφυτη κλίση προς τις Καλές Τέχνες, θα μπορούσα να μιλήσω ώρες για τον διάκοσμο και την αισθητική αλλά επικεντρώνωμαι στα σημαντικά στοιχεία. Αρχικά, κόκκινοι στολισμοί (κορδέλες, λουλούδια και συναφή) αμέσως σε παρέπεμπαν στο εορταστικό κλίμα των ημερών. Σαφώς, όπως είναι ευρέως γνωστό, το κόκκινο χρώμα στην δυτική κουλτούρα συμβολίζει τον έρωτα και το πάθος (κόκκινα τριαντάφυλλα) έτσι λοιπόν, ο κόκκινος στολισμός θα μπορούσαμε να θεωρηθεί αναμενόμενος. Τα λείψανα του Αγίου Βαλεντίνου, βρίσκονταν στο κέντρο του ναού, κάτωθεν του αλταρίου, εντός χρυσής λειψανοθήκης. Τα θυμιάματα και το αμυδρό φως των κεριών δημιουργούσαν μια ατμόσφαιρα ιερής μέθεξης. Εκείνο που μου κέντρισε την προσοχή, ήταν οι 4 Αφρικανοί ντυμένοι στα λευκά, σε ρόλο παπαδοπαίδων, αλλά και οι παρευρισκόμενοι Αφρικανοί πρόσφυγες, καθισμένοι όλοι στα δεξιά. Στην αριστερή πλευρά βρισκόμουν εγώ και δύο γυναίκες ξένης εθνικότητας, ενώ στην αντίπερα όχθη καθισμένοι 14 άνδρες και 2 γυναίκες Αφρικανικής καταγωγής. Η λειτουργία ξεκίνησε στα ελληνικά με τον Πάτερ Λέων Κισκίνη στο αλτάριο να ψάλλει ύμνους αλλά και να κυρήττει. Ξεκίνησε θίγοντας το θέμα του μικρού πλήθους πιστών στο εκκλησίασμα λέγοντας χαρακτηριστικά “Βλέπω λίγους σήμερα παρόντες...” και συνέχισε αναφέροντας την τραγωδία μιας ανήλικης προσφυγοπούλας που έχασε την ζωή της διασχίζοντας την θάλασσα στην προσπάθειά της να φτάσει στην Λέσβο. Κλείνοντας την δική του λειτουργία στην ελληνική γλώσσα έδωσε τον λόγο στον πατέρα Αντώνιο ο οποίος με την σειρά του επανέλαβε τους ύμνους και το κήρυγμα στα Γαλλικά.

Κλείνοντας, ο Πάτερ Λέων έθιξε το θέμα του σχίσματος των εκκλησιών και τόνισε πως: “Ο Βαλεντίνος είναι προστάτης όχι του Έρωτα! Αλλά της Αγάπης, της χριστιανικής αγάπης!”

Την επόμενη ημέρα (14η Φεβρουαρίου 2019) επισκέφθηκα τα εμπορικά καταστήματα που βρίσκονται κοντά στην Καθολική εκκλησία για να αποσπάσω πληροφορίες σχετικά με την ημέρα εορτής του Αγίου (βλ. ΗΧΟ). Το ίδιο απόγευμα έσπευσα να παρευρεθώ στον Καθολικό Ναό, προκειμένου να παρακολουθήσω αλλά και συνάμα να καταγράψω την ημέρα εορτής όπως εξελίχθηκε. Αρχικά, η συμμετοχή του Δήμου Λέσβου στην τελετή ήταν εμφανής μέσω της Μπάντας του Δήμου (Φιλαρμονική) και των δημοσιογράφων του τοπικού καναλιού, που κατέγραφαν οπτικοακουστικό υλικό. Ο κόσμος που προσήλθε υπερέιχε σε αριθμό αυτόν της προηγούμενης ημέρα του εσπερινού. Εισερχόμενος στην εκκλησία, παρατήρησα πως οι θέσεις των Αφρικανών και λευκών παρέμεναν ίδιες (Αριστερά λευκοί – Δεξιά Αφρικανοί). Η τελετή ξεκίνησε με ύμνους αλλά και τραγούδια που ψάλθηκαν από την χορωδία Animato. Εν συνεχεία ο π. Λέων, είπε χαρακτηριστικά “Η επιστροφή του Αγίου Βαλεντίνου στο νησί, έγινε όχι για να επισκιάσει τους αγίους του, αλλά για να τους εμπλουτίσει!” και στην συνέχεια προέβη σε ευχαριστίες των πολιτικών αρχών αλλά και των Μητροπολιτών Μυτιλήνης και Μυθήμνης. Οι ίδιες πληροφορίες επαναλήφθηκαν και στα γαλλικά. Στην συνέχεια ξεκίνησε η τελετουργία της μετάληψης (θεία κοινωνία) με τον δυτικό καθολικό τρόπο, όπου και αρκετοί Αφρικανοί έσπευσαν να μεταλάβουν σώμα και αίμα Χριστού. Παράλληλα, δύο γυναίκες τριγύριζαν με ένα πανεράκι και συνέλλεγαν χρηματικές δωρεές από τους παρευρισκόμενους.

Περνώντας στην τελευταία φάση της λειτουργίας, της περιφοράς των λειψάνων (19:15 μ.μ) κατάφερα να αποσπάσω και εγώ με την σειρά μου φωτογραφικό υλικό. Ακολούθησε η τελετουργία της περιφοράς των λειψάνων. Μετά από λίγη ώρα, 4 Αφρικανοί έθεσαν στους ώμους τους την χρυσή λειψανοθήκη των λειψάνων και ξεκίνησε η ακολουθία. Στην πρώτη γραμμή βρισκόταν ένας νεαρός που κρατούσε στα χέρια του το Ευαγγέλιο. Από πίσω του ακολουθούσαν με σειρά, η χορωδία Animato, η λειψανοθήκη, οι ιερείς και τέλος το κοινό. Ξεκινώντας από την οδό Ερμού οδηγηθήκαμε μέχρι την οδό Π. Κουντουριώτη (Προκουμαία Μυτιλήνης) όπου και διεκόπη η πορεία των οχημάτων από τις τοπικές αστυνομικές αρχές έτσι ώστε να τελεσθεί η ακολουθία ανενόχλητη. Τέλος εισήλθαμε από τον οδό Αλκαίου ξανά στην Ερμού όπου και επιστρέψαμε στον Καθολικό Ναό. Ο κόσμος αποχώρησε σχετικά γρήγορα, έτσι και εγώ με την σειρά μου ακολούθησα το κοινό.

Τις επόμενες μέρες επιχείρησα να έρθω σε επαφή με τον π.Λέων Κισκίνη, όπου και κατάφερα να συναντήσω και να αποσπάσω μια συνέντευξη (ΗΧΟ- Π. Λέων). Τέλος, κατάφερα να αποσπάσω μια ακόμη συνέντευξη από τον αντιδήμαρχο πολιτισμού κ. Κώστα Αστυρακάκης (ΗΧΟ – Αστυρακάκης), όπου και με διαφώτισε σχετικά με την ιστορία του ναού αλλά και τον ρόλο του Αγίου Βαλεντίνου στην τοπική κοινωνία της Μυτιλήνης.

Στα **Appendices** παραθέτονται οι **Ερωτήσεις** που είχαν σχεδιαστεί για τις συνεντεύξεις:

- *Πριν παρουσιάσουμε την περίπτωση του Αγίου Βαλεντίνου στην Μυτιλήνη, κρίνουμε απαραίτητο να παραθέσουμε κάποιες από τις θεωρητικές επιστημονικές σημειώσεις που έγιναν βάση της σχετικής ακαδημαϊκής βιβλιογραφίας που χρησιμοποιήθηκε στην έρευνα σε παράθεση ανά ενότητα παρατηρήσεων. Η θεωρία*

σε αυτό το τμήμα έχει μεταφραστεί από τα Αγγλικά και γίνεται αναφορά λεπτομερώς στις πηγές και σημεία στα οποία αναφέρονται. Αυτές οι θεωρίες αποτέλεσαν πολύτιμη πηγή αναφοράς στην καταγραφή και αξιολόγηση του συγκεκριμένου φαινομένου της κατασκευής φορκλόρ και νεοσύστατων παραδόσεων γύρω από το πρόσωπο του Αγίου Βαλεντίνου στην Μυτιλήνη με τη μορφή λαϊκών εκδηλώσεων αλλά και λατρευτικών θρησκευτικών τελετών και μυστηρίων.

Η σύγχρονη Ανθρωπολογία έχει ξεπεράσει τα όρια της ουσιοκρατικής θεώρησης της κουλτούρας. Είναι πλέον γενικά αποδεκτό ότι δεν υπάρχουν μεμονωμένες, συμπαγείς και αυτούσιες κουλτούρες, ούτε και υπάρχει ένας σταθερός και ξεκάθαρος, ορισμός που να περικλείει τα πάντα που χωράνε μέσα στον όρο «αυθεντικότητα». (Handler and Linnekin 1984, Handler 1986, Taylor 2001, van de Port 2004a, Lindholm 2008 as mentioned in Theodossopoulos, 2013)

Σταδιακά η ακαδημαϊκή κοινότητα τείνει να αποδεχτεί την ύπαρξη ενός πλήθους πολυδιάστατων αυθεντικότητων (Field 2009) αναφέρει ο Theodossopoulos στο Laying Claim to Authenticity: Five Anthropological Dilemmas. (2013 p340)

Από την Δυτική Φιλοσοφική Παράδοση επίσης αναδύεται η προσδοκία της ανακάλυψης της αυθεντικότητας σε αυτά ακριβώς τα μέρη που έχουν παραμείνει ακόμα ανέγγιχτα από τις επιφανειακές συμβάσεις της Δύσης. Είναι το όραμα του Ρουσσώ της πραγμάτωσης του πραγματικού εαυτού ανάμεσα στους αγνούς ιθαγενείς. (Lindholm 2008 as mentioned by Theodossopoulos 2013, p 342) Ο Theodossopoulos αναφέρει ότι αυτή η προσδοκία έδωσε ολόένα και περισσότερο αυξανόμενο έδαφος σε μια εξωτιστική έκδοση του αυθεντικού-μια αυθεντικότητα που εκφράζεται σε αντίθεση με τον σύγχρονο τρόπο ζωής-μια αυθεντικότητα του εαυτού που βρίσκεται στα βάθη του «είναι» και μια άλλη εξωτική αυθεντικότητα που βρίσκεται κάπου μακριά. Από αυτή την άποψη, η αυθεντικότητα αναδύεται «από την διερευνητική αντιπαράθεση μεταξύ εξωτερικών και εσωτερικών φάσεων ύπαρξης» (Bendix 1997:17 as mentioned by Theodossopoulos p. 342)

Όμως όπως υποστηρίζει με πειστικά επιχειρήματα ο Miller(2005) η ίδια η ιδέα ότι η αυθεντικότητα ξεπερνάει την επιπολαιότητα που φαίνεται με την πρώτη ματιά επιφανειακά αντιπροσωπεύει μια Δυτική οντολογική θεώρηση της έννοιας της κουλτούρας και ειδικότερα μια που δημιουργήθηκε ξεκάθαρα μετά τον Διαφωτισμό. Για κάποιες κουλτούρες, «αληθινός», «τίμιος» και «αυθεντικός» είναι ταυτότητες που φανερώνονται μεν στην επιφάνεια, ενώ άλλες πιο περιπαιχτικές θα έλεγε κανείς, κρύβονται από κάτω.

Στην επαρχιακή Ελλάδα, όπου δίνεται μεγάλη σημασία «στην σωστή συμπεριφορά παρά την εσωτερική αλήθεια», οι νησιώτες δεν φαίνονται να βιώνουν τύψεις καθώς παρουσιάζουν με θεατρικό τρόπο την αυθεντικότητα για τους τουρίστες» (Kenna 2010:xx): “Ο εαυτός δεν παρουσιάζεται μέσα στην καθημερινότητα αλλά μπροστά της» (Herzfeld 1985:11) αναφέρει ο Theodossopoulos (2013).

Ο Theodossopoulos επιχειρηματολογεί ότι οι περιηγητές περιπλανώνται ψάχνοντας για το αυθεντικό επισκεπτόμενοι πολλαπλούς προορισμούς, ξανά και ξανά μολύνοντας έτσι την αυθεντικότητα που επιθυμούν να βιώσουν με την παρουσία τους. Αυτό είναι πασιφανές στην περίπτωση αντικειμένων τέχνης από ιθαγενείς πληθυσμούς. Η εξάλειψη μιας αυθεντικής κουλτούρας θα ανεβάσει κάθετα την αξία των αντικειμένων που υπήρξαν

προϊόν της στην αγορά, νομιμοποιώντας έτσι την παρέμβαση συλλεκτών τέχνης ή ανθρωπολόγων που προσπαθούν να τα διασώσουν ως αντιπροσωπευτικών δειγμάτων του αυθεντικού. (Steiner 1994:104-105).

Ο Theodossopoulos παραθέτει την θεώρηση των βασικών αδυναμιών που αντιμετωπίζει κανείς στην αναζήτηση της αυθεντικότητας που βρίσκεται είτε στο βάθος του εαυτού είτε κάτω και πέρα από την επιφάνεια του κοινωνικού βιώματος. Η πρώτη είναι η τρόπος που βασίζεται σε μια μοναδική θεώρηση του αυθεντικού Εγώ ή μιας αυθεντικής κουλτούρας: η παραδοχή δηλαδή ότι μόνο ένα Εγώ ή μία αυθεντική πολιτιστική ταυτότητα αναμένει να ανακαλυφθεί. Η περιορισμένη αυτή οπτική γωνία δεν λαμβάνει υπόψιν την πιθανότητα ότι τμηματικές προσωπικές ταυτότητες ή παραλλαγές πολιτιστικών μοτίβων και πρακτικών δύνανται να συνυπάρχουν ταυτόχρονα. Μια δεύτερη αδυναμία σχετίζεται με την επιμόλυνση/διαφθορά της επιφάνειας του κοινωνικού βίου ή την επιφάνεια των αντικειμένων. (Miller 2005, 2010): αν η αυθεντικότητα βρίσκεται είτε μέσα στο Εγώ είτε στο παρασκήνιο, η επιφανειακή κοινωνικότητα και σημαντικότητα θεωρούνται μη αυθεντικά. Τέτοιες υποθέσεις έχουν ωθήσει ανθρωπολόγους όπως ο Ed Bruner (1994, 2005) να αμφισβητήσουν την προϋπόθεση μια κρυφής κοινωνικής πραγματικότητας ή την ιδέα της simulacra (κοινωνικού ρόλου) στην παρουσίαση της κοινωνικής παράστασης της αυθεντικότητας. «Δεν κοιτώ πίσω, κάτω ή πέρα από οτιδήποτε» λέει ο Bruner όσον αφορά της κοινωνικές εκδηλώσεις «δεν υπάρχει simulacrum γιατί το πρωτότυπο δεν υφίσταται». (2005:5) Μπορούμε εύκολα να κάνουμε αναγωγή στο επιχείρημα σε συζητήσεις περί προσωπικών και κοινωνικών ταυτοτήτων. (Theodossopoulos, 2013).

Οι θεωρήσεις της αυθεντικότητας που την θεωρούν να λειτουργεί ως υπάρχουσα στο βάθος, στη βάση και λοιπά, είναι ταυτόχρονα διχοτομικές αλλά και αξιολογικές. Προσκαλούν συγκρίσεις αλλά και επιπόλαιες κρίσεις (από τους απέξω) και μια διστακτική προσπάθεια να επαναπροσδιοριστεί η παραδοσιακή κουλτούρα (από τον ντόπιο πληθυσμό). Πέραν από το να αναγνωρίσουμε αυτή την γενική διεργασία, μια μελέτη των αναδυόμενων αυθεντικοτήτων απαιτεί την ενασχόληση με διχοτομικές και αξιολογικές προσδοκίες: η αυθεντικότητα ως πρωτοτυπία ή ως αντιπροσωπευτικότητα (όπως την περιμένουν οι τουρίστες) και αυθεντικότητα ως παράδοση (όπως την καταλαβαίνουν οι ντόπιοι). (Theodossopoulos, 2013 p 346, 347)

Ο Theodossopoulos αναφέρει τον Hobsbawm (1983) όπου η χρήση του όρου invention (κατασκευάσμα/επινόημα) ρίχνει φως στους μηχανισμούς με τους οποίους τα δυτικά Έθνη-Κράτη έχουν δημιουργήσει την αίσθηση -ή την οφθαλμαπάτη- της αρχαιότητας της ύπαρξής τους με την θεσμοθέτηση ή την ενίσχυση παραδόσεων που θεωρούνται παλαιές και ως τέτοιες θεωρούνται και αυθεντικές. (Theodossopoulos 2013, p348)

Εθνικές(εθνικιστικές) ιδεολογίες συχνά ορίζουν την παράδοση με τέτοιους αντικειμενοποιημένους όρους, βασιζόμενες πάνω σε φυσικές μεταφορές (Handler and Linnekin 1984) για να φυσιολογικοποιήσουν διαχρονικές και στατικές αλήθειες (Herzfeld 1997) αναφέρει ο Theodossopoulos (2013, p 349)

Ως αντίδοτο της φυσιολογικοποίησης εμφανίζεται η ειρωνεία του κατασκευάσματος-εφαρμοζόμενη σαν αναλυτική έννοια-διαπερνά τις συμπαγείς άμυνες των ουσιοκρατικών/εσενσιαλιστικών ιδεολογιών και καταστά προφανή τα πολιτικά τους κίνητρα. Όμως, παρόλη την αναλυτική τάση της έννοιας «εφεύρημα», εκείνη προσβάλλει τους ντόπιους πληθυσμούς και απειλεί ιδιαίτερες (ευάλωτες) αυθεντικότητες. (Theodossopoulos, 2013 p349)

Προς αποφυγήν μερικών από αυτά τα προβλήματα που αναδύονται, μπορούμε εύκολα να αντικαταστήσουμε τον όρο εφεύρημα με εναλλακτικούς όρους, τουλάχιστον όσον αφορά σε μελέτες που αναλύουν πολιτικά ευπαθείς ή περιθωριοποιημένες αυθεντικότητες. Τέτοια παραδείγματα είναι όροι όπως «αναβίωση», «αναπαράσταση», «αναγέννηση» (Theodossopoulos 2011, 2013 p. 350)

Ας δούμε το παράδειγμα της Ελλάδας, ένα έθνος-κράτος με εθνική συνείδηση που βασιίζεται σοβαρά όπως έχει παρουσιαστεί από πληθώρα ανθρωπολόγων σε μια επινοημένη συνέχεια με την κλασική αρχαιότητα της ιστορίας της. (Herzfeld 1986, 1987; Just 1989; Stewart 1994; Hamilakis and Yalouri 1999; Sutton 1998; Theodossopoulos 2007) Στην καθημερινότητα, όμως, οι ευρηματικοί ντόπιοι Έλληνες χρησιμοποιούν αυτή την συνεχή αλληλουχία γεγονότων από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα για να εξηγήσουν το παρόν (Sutton 1998) ή και για να δικαιώσουν εαυτούς μπροστά στην ανεπάρκεια του κράτους τους (Herzfeld 1982, 1992). Εδώ βλέπουμε πως «κατασκευασμένες» παραδόσεις μπορούν να εμπνεύσουν «ευρηματικές» αντιδράσεις στον ντόπιο πληθυσμό. (Theodossopoulos, 2013)

Η παράδοση σαν ακαδημαϊκή έννοια εμπίπτει και σε ότι αφορά την καθημερινότητα αλλά και στο επιστημονικό πεδίο. Στην λαϊκή της εκδοχή, η παράδοση αναφέρεται σε ένα κληρονομούμενο σύνολο εθίμων και πεποιθήσεων. (Handler and Linnekin 1984, p273)

Η έννοια της παράδοσης αναφέρεται σε μια ερμηνευτική διαδικασία που μετουσιώνει ταυτόχρονα την συνέχεια και την ασυνέχεια. Ως επιστημονικός όρος, η παράδοση αποτυγχάνει όταν εκείνη που κάνουν χρήση της αδυνατούν να την αποκολλήσουν από τις επιρροές της Δυτικότερης κοινής λογικής που θεωρεί δεδομένο ότι ένας αμετάβλητος πυρήνας ιδεών και εθίμων μας παραδίδεται πάντοτε από τους το παρελθόν. . (Handler and Linnekin 1984, p273)

Οι Handler και Linnekin αναφέρουν τον M.E. Smith (1982) που διευκρινίζει ότι οι έννοιες **παραδοσιακό** και **καινούργιο** είναι ερμηνευτικοί παρά περιγραφικοί όροι καθώς όλες οι κουλτούρες αέναα αλλάζουν, μπορεί μόνο να υπάρξει το καινούργιο, παρόλο που αυτό που είναι πράγματι νέο μπορεί να ενέχει και τη συμβολική αξία του παραδοσιακού. (Handler and Linnekin 1984, p273)

Ακαδημαϊκή και λαϊκή θεώρηση και κατανόηση της παράδοσης θεωρούν ως δεδομένο ότι η κοινωνία αναγνωρίζεται από τις παραδόσεις της, από έναν πυρήνα διδασκαλιών που παραδόθηκαν από το παρελθόν στις επόμενες γενιές. Η ίδια η ταυτότητα της κοινωνίας ακουμπά πάνω σε αυτήν τη συνέχεια μεταξύ παρελθόντος-παρόντος. Όπως γράφει ο Shils “Δεν θα ήταν κοινωνία αν δεν είχε διάρκεια. Οι μηχανισμοί της αναπαραγωγής της προσδίδουν την διάρκεια που της επιτρέπει να ορίζεται ως κοινωνία» (1981:167 as mentioned by Handler and Linnekin 1984, p275)

Η λατρεία της παράδοσης ακολουθεί ευλόγως στα χνάρια της εθνικιστικής ιδεολογίας, όμως προτείνει μια μη αναμενόμενη ερμηνεία: εθνική κουλτούρα και παράδοση εμφανίζονται κατόπιν εορτής. Η εθνικιστική ιδεολογία απαιτεί την ύπαρξη της κουλτούρας-«είμαστε έθνος γιατί έχουμε κουλτούρα»-όμως οι περισσότεροι άνθρωποι δυσκολεύονται να προσδιορίσουν τα χαρακτηριστικά και τις παραδόσεις που απαρτίζουν αυτή την κουλτούρα μέσα στην οποία κινούνται. Τότε γίνεται ευθύνη των επαγγελματιών το να ανακαλυφθεί ή ακόμα και να κατασκευαστεί εθνική κουλτούρα, παραδόσεις και κληρονομία. (Handler and Linnekin 1984, p275)

Ενδελεχείς συζητήσεις για το πως θα διατηρηθούν οι παραδόσεις, καθώς και η εμπορευματοποίηση ή κατασκευή εθίμων μπορούν να θεωρηθούν ως περιπτώσεις ψευδών παραδόσεων όπως αυτές αναγνωρίζονται από τον Shils στην πραγματεία του περί «ψευδών» παρελθόντων που δημιουργήθηκαν από εθνικιστικές ιδεολογίες εις βάρος των «πραγματικά υπαρχόντων συγκριτικών παραδόσεων» (1981, 209, 246 as mentioned by Handler and Linnekin 1984, p281)

Αν αυθεντικές, αθώες, αμόλυντες παραδόσεις είναι δύσκολο να ανακαλυφθούν εμπειρικά, είναι ακόμα πιο δύσκολο να δικαιολογηθούν θεωρητικά...Με άλλα λόγια, το κοινωνικο-επιστημονικό μοντέλο της παράδοσης, όπως και το εθνικιστικό, βασίζεται σε φυσικά και ατομικιστικά πρότυπα μέσα στα οποία πλευρές του κοινωνικού βίου που θεωρούνται παραδοσιακές προικίζονται με (...) το κύρος των φυσικών πραγμάτων. (Handler and Linnekin 1984, p281)

Η παράδοση παρομοιάζεται με ένα φυσικό αντικείμενο, καταλαμβάνει χώρο, αντέχει στο χρόνο και έχει μοριακή δομή. (Handler and Linnekin 1984, p286)

Όταν επιμένουμε ότι το παρελθόν διαμορφώνεται/κατασκευάζεται πάντα στο παρόν, δεν υπονοούμε φυσικά ότι σύγχρονες πράξεις και ιδέες δεν έχουν συσχέτιση με το παρελθόν. Αλλά υποστηρίζουμε ότι ο συσχετισμός προηγούμενων απεικονίσεων με άλλες σύγχρονες και υπό εξέλιξη μπορεί να θεωρηθούν εξίσου μεμονωμένες χρονικά μεταξύ τους ή και ως συνέχεια οι μεν των δε. (Handler and Linnekin 1984, p286)

Αναφορές/επιχειρήματα γύρω από τον τουρισμό και το φολκλόρ (τις παραδόσεις) συνήθως επικεντρώνονται με έμφαση στα κίνητρα που οδηγούν στην δημιουργία φολκλορικών παρα-στάσεων/δειγμάτων και μέχρι πρόσφατα επέκριναν την επιρροή του τουρισμού πάνω στις «αυθεντικές παραδόσεις», (Bendix. 1989 p131).

Οι παραδόσεις ορίζονται πάντα στο παρόν, και οι παράγοντες που προχωρούν στον ορισμό τους δεν νοιάζονται για το αν οι ακαδημαϊκοί θα θεωρήσουν ένα δεδομένο φεστιβάλ ή αντικείμενο τέχνης ως είτε αυθεντικό είτε ψεύτικο αλλά για το αν η εκδήλωση θα έχει το επιθυμητό αποτέλεσμα. «επινοημένες παραδόσεις» δεν είναι τότε μια ανωμαλία (εξαίρεση) αλλά μάλλον ο κανόνας... ((Bendix. 1989 p131).

Ο τουρίστας, σύμφωνα με τον Dean MacCannell, βρίσκεται σε συνεχή αναζήτηση της αυθεντικής εμπειρίας (1976:14, 91-107; See also Krippendorf 1986). Ο τουριστικός κλάδος ανταποκρίνεται σε αυτήν την λαχτάρα με όλο και πιο εφευρετικούς τρόπους που επιτρέπουν στον τουρίστα/ταξιδιώτη/επισκέπτη να παρακολουθεί την «πραγματική ζωή» όπως αυτή βιώνεται από τους μόνιμους κατοίκους στην κοινωνία που τους φιλοξενεί. Παρόλαυτα, όσο βαθιά μέσα στην καθημερινότητα επιτρέπεται στον επισκέπτη να ρίξει μια ματιά, η αυθεντικότητα παραμένει «στημένη» (σημ. σαν σε παράσταση) λόγω του δεδομένου ότι ο επισκέπτης την παρατηρεί. (Bendix. 1989 p133).

Σε μια μελέτη ενός Βάσκιου φεστιβάλ, ο Greenwood αναφέρει αυτό που αποκαλεί «εμπορευματοποίηση του τοπικού χαρακτήρα» τον οποίο τον βλέπει ως ανήθικο/φαύλο/άθλιο αποτέλεσμα του τουρισμού (1977:130-131) Αναφέρεται σε αυτό που ορίζει ως «κουλτούρα με τη λίβρα». Οι ντόπιοι θεωρεί ότι γίνονται αντικείμενο εκμετάλλευσης, οι πολιτιστικές τους εκδηλώσεις εμπορευματοποιούνται. , «η τελετή έχει καταντήσει μια απλή παράσταση έναντι αμοιβής. Το νόημα/η αξία της έχει χαθεί» (Greenwood as mentioned by Bendix 1989 p142).

Οι παραδοσιακές εκδηλώσεις πρέπει να τελούνται ώστε να ξυπνούν τη χαρά και όχι την ματαιοδοξία και την απληστία. (Friedrich 1985:59; emphasis in original as mentioned by Bendix, 1989 p142).

«Ο τοπικός χαρακτήρας», «η παράδοση» και το «φολκλόρ» είναι και πάντα υπήρξαν διαθέσιμα για στρατηγική χρήση, και το να θεωρούμε τον τουρισμό ως κύριο υπαίτιο αλλαγής τους θα έμοιαζε παρανόηση». Πολιτιστικές εκδηλώσεις/παραστάσεις απαιτούν στήσιμο (προετοιμασία) και έτσι ως ένα βαθμό απαιτούν κάποιου είδους διαπραγματευση-ακόμα και μια τελετή μύησης δημιουργείται εκ νέου από ενεργούς συμμετέχοντες που αποφασίζουν πως και πότε θα λάβει χώρα το γεγονός μέσα στις ρευστές και αιώνια μεταβλητές κοινωνικές συνθήκες». Ο Τουρισμός και ότι τον αφορά απλά προσθέτουν ένα ακόμα στοιχείο σε αυτή την διαδικασία προετοιμασίας (Bendix, 1989 p143)

Σε συνδυασμό με την τουριστική οικονομία, είναι κατόπιν ακριβώς στα χωράφια της εκφραστικής κουλτούρας και η στρατηγική της χρήση από την κοινωνία που δρα σαν οικοδεσπότης που επιτρέπει να την διεξαγωγή αναλυτικής μελέτης σε αντιπαράθεση της επιρροής του τουρισμού πάνω στην κουλτούρα του «οικοδεσπότη» ή μάλλον τον βαθμό της κοινωνικής ανθεκτικότητας όταν έρχεται αντιμέτωπη με τον τουρισμό. (Bendix, 1989 p143)

Στο *The gift* (Maus 1969) ο Maus έκανε ένα διαχωρισμό ανάμεσα σε αντικείμενα που φέρουν προσωπική ταυτότητα, που θα ορίσω ως υπάρχοντα (προσωπική περιουσία) και αντικείμενα που είναι αποξενωμένα, που δεν φέρουν τέτοιου είδους ταυτότητα, τα οποία θα ονομάσω αγαθά. (Man 1990, vol 25, No 4, p693)

Παρόλο που αυτοί οι συγγραφείς (Csikszentmihalyi and Rochberg-Halton, 1981) υποδεικνύουν ότι τα αντικείμενα μπορούν να υπάρχουν/υφίστανται ως υπάρχοντα και να προωθούνται ως μέσω συναλλαγής ως «δώρα» στις βιομηχανικές καπιταλιστικές κοινωνίες, αυτό δεν υπονοεί ότι τα υπάρχοντα και τα δώρα έχουν την ίδια έννοια που κατέχουν σε μη βιομηχανικές κοινωνίες. (Man 1990, vol 25, No 4, p693)

Και αν «τα υπάρχοντα» είναι μια κοινωνική κατηγορία, τότε και αυτά μπορούν να γίνουν αντικείμενο χειρισμού (παραποίησης/νόθευσης). Πιο συγκεκριμένα, κάποια κοινωνικά χαρακτηριστικά μπορούν να αποδοθούν πάνω στα αγαθά (προϊόντα). Στην ουσία, «τα υπάρχοντα» (περιουσία) μπορεί να είναι κάτι αναγνωρίσιμο που μπορεί να αγοραστεί και να πουληθεί. Αυτό είναι ένα έμμεσο επιχείρημα που διαφαίνεται στο επιχείρημα του Kopytoff (1986:68) ότι δηλαδή ένα αντικείμενο είναι «μια κοινωνικά επινοημένη/κατασκευασμένη οντότητα προικισμένη με συγκεκριμένα κοινωνικά νοήματα/αξίες και κατηγοριοποιείται και επανα-κατηγοριοποιείται σε κοινωνικά θεσπισμένες κατηγορίες. (Man 1990, vol 25, No 4, p695)

Στο επιχείρημα του Mauss (1969:31) ότι δηλαδή τα αντικείμενα που συναλλάσσονται ως δώρα δεν αποχωρίζονται ποτέ, τελειώς από τα άτομα που τα ανταλλάσσουν, σημαίνει δηλαδή ότι διατηρείται μέσω αυτών ένας σύνδεσμος μεταξύ των νέων κατόχων και των δωρητών που τα κατείχαν στο παρελθόν. Ο συμβολισμός της κατοχής σημαίνει ότι αυτά τα άτομα από το παρελθόν είναι πλέον μέρος της κατανόησης της οντότητας του αντικειμένου και φέρουν την συμβολική αξία που έφεραν οι προκάτοχοι τους. Αν εκείνοι (οι προκάτοχοι) είναι αποκρουστικοί, και η συμβολική κυριότητα/ιδιοκτησία (αυτών των αντικειμένων) θα κάνει και το αντικείμενο αποκρουστικό. (μη ελκυστικό) (Man 1990, vol 25, No 4, p703)

Από την άποψη ότι η προσφορά ενός δώρου είναι ένα μέσο καθορισμού του δωρητή και του αποδέκτη με τους κοινωνικούς όρους που αποδίδονται στο αντικείμενο. (αυτό εξηγεί με παραδείγματα ο Berg 1976) (Carrier, 1990 p19)

Ο Baudrillard το αναγνωρίζει αυτό (ότι δηλαδή τα άτομα προσδίδουν και εντελώς προσωπικά νοήματα στα αντικείμενα που δωρίζουν/αποδέχονται) όταν αναφέρει ότι η σημασία του αντικειμένου που προσφέρεται ως δώρο «είναι αδιαίρετη από τον συμπαγή συσχετισμό μέσα από τον οποίο ανταλλάσσεται...το δώρο είναι μοναδικό, ορισμένο από τα άτομα που εκτελούν την συναλλαγή αλλά και την μοναδικότητα της χρονικής στιγμής που αυτό λαμβάνει χώρα» (Baudrillard 1981: 64 as mentioned by Carrier, 1990 p20)

Όταν προσφέρεται ελεύθερα, το δώρο αφήνει τον αποδέκτη ελεύθερο. Όταν η αγάπη που μεταφέρει το δώρο είναι απόλυτη, δωρητής και αποδέκτης είναι ένα, έτσι ώστε ο αποδέκτης δεν έχει κάποιον στον οποίο να αντιδρά/ανταποκρίνεται (ανταποδίδει;). Κάθε δώρο προσπαθεί να πλησιάσει αυτή την ιδανική περίπτωση. Ένα δώρο οποιουδήποτε μεγέθους είναι προσφορά (χάρισμα) όταν μεταφέρει αγάπη. (Noonan 1984: 695 as mentioned by Carrier, 1990 p20)

Για το Noonan, ο δωρητής δρα με άδολη αγάπη και ενδιαφέρον. Το αντικείμενο που προσφέρεται είναι σημαντικό μόνο ως όχημα που αντανάκλα αυτά τα συναισθήματα του δωρητή και του αποδέκτη: η εγγενής, αφηρημένη αξία του είναι σχεδόν μια σκέψη εκ των υστέρων, ή ακόμα και άσχετη. Είναι πραγματικά η σκέψη που μετράει, γιατί η σκέψη είναι το ίδιο το δώρο. Κατά συνέπεια, ο δωρητής δίνει χωρίς περιορισμούς ή πρόθεση, για να εκφράσει συναίσθημα παρά με προσδοκία αντιπροσφοράς/ανταπόδοσης ή για να δημιουργήσει δεσμό (υποχρέωση) στον αποδέκτη. Το δώρο είναι ελεύθερο, (δωρεάν) ο αποδέκτης είναι χωρίς υποχρέωση, το αντικείμενο που προσφέρεται είναι (πλέον) εξολοκλήρου κτήμα του αποδέκτη. (Noonan 1984 as mentioned by Carrier, 1990 p20)

Δύο στοιχεία στη δήλωση του Noonan αντικατοπτρίζουν δύο καιρίας σημασίας τάσεις που παρατηρούνται στις διαπροσωπικές σχέσεις στην ... κοινωνία. Το ένα στοιχείο είναι ότι το τέλειο δώρο είναι άυλο. Η υλική του μορφή, και ειδικά η χρηματική του αξία, είναι άνευ σημασίας καθώς τις ξεπερνά/υπερβαίνει το συναίσθημα που περιέχεται στο δώρο. Αυτό αντανάκλα την ένταση που δημιουργείται ανάμεσα στην ανάγκη του να φέρει/εκφράζει το αντικείμενο την (μοναδική) ταυτότητα του δωρητή και από την άλλη, του δεδομένου ότι τα αντικείμενα που είναι διαθέσιμα προς προσφορά είναι ανώνυμα και απρόσωπα αντικείμενα/προϊόντα μαζικής παραγωγής. Το δεύτερο στοιχείο είναι ότι το τέλειο δώρο είναι αδέσμευτο και μη-δεσμευτικό, ότι είναι μια αγνή έκφραση από καρδιάς που δεν δένει δωρητή και αποδέκτη. Αυτό αντανάκλα την ένταση μεταξύ της επιθυμίας του να είναι το άτομο ανεξάρτητο και αυτό-εξυπηρετούμενο, και της αμοιβαίας εξάρτησης και υποχρέωσης, ή ακόμα και της συγχώνευσης (ένωσης) ταυτοτήτων/προσωπικότητων που στην πραγματικότητα επιθυμούν τα άτομα όταν δωρίζουν/προσφέρουν. (Noonan 1984: 695 as mentioned by Carrier, 1990 p21)

Ο Mauss δεν ασχολείται μόνο με την φύση του αντικειμένου που δωρίζεται, αλλά και με την σχέση μεταξύ δωρητή και αποδέκτη. Τονίζει ότι οι προσφορές δώρων είναι σημαντικές στη δημιουργία και την ανασύσταση/αναθέρμανση κοινωνικών σχέσεων όπως για παράδειγμα μεταξύ μελών με οικογενειακούς ή φιλικούς δεσμούς. Αυτές υπάρχουν σε μεγάλο βαθμό μέσω των αντικειμένων που αλλάζουν χέρια ως δώρα και για την ακρίβεια το είδους του αντικειμένου που δωρίζεται μπορεί να προσδιορίσει και την φύση της

σχέσης. (είναι σημαντικό να λαμβάνεται υπόψιν ότι βάση της ανθρωπολογικής οπτικής που χρησιμοποιούσε ο Mauss η προσφορά δώρων επεκτείνεται πολύ πιο πέρα από την κατηγορία των επίσημων δώρων. Περιλαμβάνουν επίσης ένα ευρύ φάσμα ανεπίσημων προσφορών: χάρες, υπηρεσίες, χαρίσματα και απολαβές που είναι μέρος της καθημερινότητας). (Mauss, 1969 as mentioned by Carrier, 1990 p25-26)

Εισαγωγή στην έρευνα:

Η Καθολική Χριστιανική θρησκεία ως αναπόσπαστο κομμάτι της Ιστορίας του Ελλαδικού χώρου αποτελεί ένα σχετικά πολύ μικρό κεφάλαιο στα μάτια του σύγχρονου Έλληνα πολίτη αλλά και του επισκέπτη. Με μια πιο ενδελεχή ματιά πέρα και πίσω από τα δεδομένα των ορθόδοξων δογμάτων, είναι όμως εμφανές ότι η Καθολική Ιστορία αυτού του τόπου είναι αρκετά πιο πλούσια από ότι είναι ευρέως αντιληπτό. Με ένα μικρό ποσοστιαίο δείγμα, οι καθολικοί πιστοί στην Ελλάδα ξεπερνούν τις 250.000 (<http://www.cathecclesia.gr/hellas/>). Διασκορπισμένοι, ανά την Ελλάδα, τα κύρια μέρη της λατρευτικής τους δράσης αποτελούν οι Κυκλάδες. Η Καθολική Επισκοπή και Μητρόπολη του Αιγαίου έχει την έδρα της στην Τήνο, παρόλο που για τους περισσότερους Έλληνες η Τήνος άμεσα δημιουργεί συνειρμούς σχετικούς με την θαυματουργή Ορθόδοξη Παναγία της Τήνου, η οποία φαίνεται να επισκιάζει την ύπαρξη της Ιεράς Καθολικής Μητρόπολης.

Στην παρούσα διπλωματική εργασία δεν θα εξετάσουμε το σύνολο των Καθολικών ανά την Ελλάδα, ούτε τις διαμάχες Καθολικής και Ορθόδοξης Εκκλησίας. Αντιθέτως θα επικεντρωθούμε σε ένα, αδιαμφισβήτητο, σημαντικό, ιστορικό αλλά εν μέρη νέο-ανακαλυφθέν πολιτισμικό κομμάτι του νησιού της Λέσβου, και συγκεκριμένα στον Άγιο Βαλεντίνο όπου, εν έτη 2019 συναντάμε τα ιερά λείψανα του Αγίου, προσεκτικά φυλαγμένα μέσα στον Καθολικό Ιερό Ναό Μεταστάσεως της Θεοτόκου της Μυτιλήνης. Όσο και αν ακούγεται αξιοπερίεργο, είναι γεγονός, ότι τα ιερά λείψανα του πασίγνωστου συμβόλου του Έρωτα και της Αγάπης βρίσκονται (κομμάτια εξ' αυτών) σε ένα ελληνικό νησί, στην παραμεθόριο.

Ένας ρομαντικός μύθος έχει υφανθεί γύρω από το όνομα και την ημέρα της ονομαστικής του εορτής του Αγίου Βαλεντίνου ανά τον κόσμο. Πως λοιπόν αντιμετωπίζουν οι πιστοί αλλά και ο λοιποί κάτοικοι και επισκέπτες, συμπεριλαμβανομένης και της τοπικής αυτοδιοίκησης αυτά τα ιερά λείψανα που βρίσκονται στην Μυτιλήνη; Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται προσπάθεια δημιουργίας μιας τοπικής παράδοσης η οποία τείνει να καθιερωθεί σε μια εθιμοτυπική εορτή στο νησί της Λέσβου βασισμένη σε μια πρόσφατη ανακάλυψη αλλά αντλώντας έμπνευση από και επιστρατεύοντας ένα παγκόσμιο είδωλο-αυτό του Αγίου Βαλεντίνου.

Μελετώντας τα γεγονότα της καταγεγραμμένης ιστορίας, ακολουθούμε το ταξίδι των λειψάνων του Αγίου Βαλεντίνου στο χρόνο, από την Ρώμη έως και τον τελευταίο προορισμό τους, την Μυτιλήνη. Δυστυχώς οι βασικές πηγές για την ιστορία των λειψάνων είναι ελάχιστες αλλά αρκετά έγκυρες και αξιοποιήσιμες. Βέβαια ένα καίριο ερώτημα που τίθεται είναι πώς είναι δυνατόν να γνωρίζουμε εάν τα λείψανα που βρίσκονται στο νησί της Λέσβου, είναι όντως του Αγίου Βαλεντίνου. Πώς η εκκλησία διαχειρίζεται το θέμα της αυθεντικοποίησης ενός ιερού, για τους καθολικούς πιστούς, κειμήλιου; Βάσει της ντυρκειϊμιακής διχοτομίας «ιερού-βέβηλου», όπως την διατυπώνει ο Malinowski στην εθνογραφική του δουλειά στις νήσους Trobriand, η Εκκλησία ως το “ιερό” μέσον, έρχεται με το βουλοκέρι της να πιστοποιήσει αλλά και να αυθεντικοποιήσει τα λείψανα, δίχως την συμβολή της “βέβηλης” επιστήμης.

Βασικό ερώτημα είναι η τοπικοποίηση του Αγίου αλλά και ο τρόπος εισαγωγής ενός παγκοσμίου ειδώλου στην τοπική κοινωνία της Μυτιλήνης. Πώς ένας απλός άνθρωπος όπως ο Βαλεντίνος, προάγεται σε Άγιο πρόσωπο και από εκεί μετατρέπεται σε ένα σύμβολο του έρωτα, της αγάπης, του γάμου και των ανθρωπίνων σχέσεων; Ποια είναι η αληθινή σχέση του Αγίου Βαλεντίνου με τον έρωτα; Πως η Ορθόδοξη Εκκλησία αποδέχεται αυτήν την απεικόνιση του έρωτα στο πρόσωπο ενός αγίου, εφόσον αυτό έρχεται σε αντίθεση με το δόγμα της; Και πώς αυτό το είδωλο εμπορικοποιείται προς όφελος της τοπικής αλλά και της παγκόσμιας αγοράς;

Αναμφίβολα ο Άγιος Βαλεντίνος αποτελεί για πλήθος κόσμου ένα σύμβολο αγάπης και ρομαντισμού. Κάθε χρόνο, ζευγάρια ανά τον κόσμο εορτάζουν την ημέρα αυτήν την μνήμη ενός Αγίου που υποτίθεται πρεσβεύει το μήνυμα της ερωτικής αγάπης. Δώρα, λουλούδια και γλυκά αγοράζονται, ανταλλάσσονται και δωρίζονται σε τεράστιες ποσότητες εκείνην την ημέρα. Συμβολικά δώρα αγάπης όπως κοσμήματα και λούτρινα αρκουδάκια, δώρα σε σχήμα κόκκινης καρδιάς, κόκκινα τριαντάφυλλα, και γλυκίσματα σοκολάτας υποδηλώνουν και υπόσχονται τον αιώνιο έρωτα και το πάθος. Παρατηρούμε με κάποια έκπληξη πως η τοπική αυτοδιοίκηση της Μυτιλήνης τα τελευταία χρόνια έχει άλλα σχέδια για αυτήν την ημέρα. Καθιερώνει ρομαντικές διαδρομές με άμαξες, ομαδικές γαμήλιες τελετές ενώ εισάγει την κατανάλωση ενός τοπικού γλυκού κατά την ημέρα εορτής των ερωτευμένων, την ημέρα δηλαδή του Αγίου Βαλεντίνου, στις 14 Φεβρουαρίου. Κι όλα αυτά, παρόλο που ο πληθυσμός εδώ είναι κυρίως μέλη του ορθόδοξου εκκλησιασματος.

Τολμά κανείς να πει ότι ίσως να είμαστε μάρτυρες μιας Ιστορίας που τώρα γράφεται, που παίρνει μορφή και καθιερώνεται σαν έθιμο. Κατασκευάζεται μια παράδοση με όρους τοπικούς αλλά και συνάμα παγκόσμιους. Τοπικοποιείται και αλλάζει χροιά για να αποκτήσει μια καινούργια, μοναδική ταυτότητα, με βάση αναφοράς τις ντόπιες συνήθειες. Γίνεται

επίσημο και αναγνωρίσιμο σε εθνικό αλλά και σε παγκόσμιο επίπεδο πολιτιστικό στοιχείο της ντόπιας κουλτούρας.

Ο θρησκευτικός τουρισμός αποτελεί έναν τομέα, όπου για τα ελληνικά δεδομένα η Λέσβος φαίνεται να διαπρέπει. Το νησί της Λέσβου ως επισκέψιμος τουριστικός προορισμός, φημίζεται για τα προσκυνήματα στους πασίγνωστους (ανά την Ελλάδα) θαυματουργούς Αγίους (Μανταμάδος – Αρχάγγελος Μιχαήλ, Παναγία της Αγιάσου, Άγιος Θεόδωρος και λοιποί.) Με την εισαγωγή του Αγίου Βαλεντίνου, ενός μη-ορθόδοξου αγίου, στους καταλόγους των αγίων του νησιού, διαμορφώνονται νέες πραγματικότητες. Στον αντίποδα της ευλάβειας και του ασπασμού των Ορθοδόξων βρίσκεται το κοσμικό γλέντι και η γιορτή. Ο Άγιος Βαλεντίνος αντιτίθεται στην σοβαρότητα και την κατάνυξη με την οποία λατρεύονται οι Ορθόδοξοι Άγιοι και θέτει μια ευχάριστη νότα στην τήρηση των θρησκευτικών τελετουργιών του νησιού. Έρχεται ως εκπρόσωπος της αγάπης και του έρωτα να “διεκδικήσει” ένα ιερό μυστήριο (γάμος) και να αναγνωριστεί ως καθαυτού “Μυτιληνιός” σε εθνικό αλλά και διεθνές επίπεδο. Με την στήριξη της τοπικής αυτοδιοίκησης, ο Άγιος Βαλεντίνος αποκτά νέο νόημα, αξία και συμβολισμό για να εξυπηρετήσει τους παροντικούς σκοπούς και ανάγκες, οι οποίες στρέφονται γύρω από την τουριστική ανάπτυξη και την προβολή του νησιού της Λέσβου.

Κεφάλαιο I: Η Ιστορία της Καθολικής Εκκλησίας της Μυτιλήνης

1.1 Καθολική Εκκλησία Μεταστάσεως της Θεοτόκου

Ο τωρινός ιερός καθολικός ναός της Μεταστάσεως της Θεοτόκου που βρίσκεται στο κεντρικό σημείο της αγοράς (*επί της οδού Ερμού 75, Μυτιλήνη*), δεν θυμίζει σε τίποτα αυτό που ήταν κάποτε. Μέσα από ιστορικές καταγραφές στο ένα και μοναδικό βιβλίο που εκδόθηκε για την ιστορία του καθολικού ναού *Ιστορικό Χρονικό της Καθολικής Εκκλησίας Λέσβου* (2013) ανακαλύπτουμε μια πλούσια καθολική ιστορία του νησιού της Λέσβου, και συγκεκριμένα της πόλης της Μυτιλήνης, η οποία παρέμεινε κάπως ‘‘κρυφή’’ μέχρι να αποκτήσει και πάλι προβολή με την επιστροφή των λειψάνων του Αγίου Βαλεντίνου το έτος 2014, ύστερα από αίτημα του Αρχιεπίσκοπου Νικολάου Πρίντζη. Στη συνέχεια, τα φώτα έπεσαν πάλι στον ναό που με θάρρος υψώνει το ανάστημά του περήφανα και διεκδικεί την θέση του σε ένα ορθόδοξο νησί όπου μια από τις κύριες πηγές εσόδων και αυτοπροβολής είναι ακριβώς ο θρησκευτικός τουρισμός.

Δίχως πολλαπλές πηγές όσον αφορά την ιστορικότητα του ναού, από την κτίση του έως και σήμερα, οι σχετικές πληροφορίες προέρχονται κυρίως από το ομώνυμο βιβλίο που όπως προαναφέρθηκε, ρίχνει φως στην ‘‘σκοτεινή’’ ιστορία του Καθολικισμού στο νησί της Λέσβου. Οι ιστορικές καταγραφές τοποθετούν το έτος κτίσεως του Καθολικού *Οσπίσιο*¹ της Μεταστάσεως της Θεοτόκου το έτος 1843 - 1844. Αποτέλεσε μοναστηριακό συγκρότημα που φιλοξενούσε Φραγκισκανούς Μοναχούς, όπως φανερώνει και το όνομα του, και όχι απλώς έναν ενοριακό ναό όπως απέμεινε σήμερα. Η κτίση του ναού, πραγματοποιήθηκε για να καλύψει τις θρησκευτικές ανάγκες των καθολικών πιστών της Μυτιλήνης που μέχρι τότε, τελούσαν ιδιωτικές τελετές στα σπίτια τους. Το καθολικό μοναστήρι την τότε εποχή φέρει και το όνομα ‘‘Φραγκοκλησιά’’ από τους ντόπιους, λόγω της *Φράγκικης Συνοικίας*, ονομασία της τοποθεσίας που βρίσκονταν τα σπίτια των ξένων πρόξενων που κατοικούσαν στην Μυτιλήνη. Βέβαια, η παρουσία των Φραγκισκανών μοναχών στο νησί της Λέσβου τοποθετείται γύρω στα 1839, αλλά όπως αναφέρεται και στο βιβλίο, ήρθαν προκειμένου να ερευνήσουν και να αποφασίσουν που θα κτίσουν το νέο τους μοναστήρι.

Το μοναστήρι υπέστη αρκετές κακουχίες από την κτίση του και έπειτα. Εν έτη 1851, μια τεράστια πυρκαγιά καταστρέφει την Μυτιλήνη και μαζί της και το νεόκτιστο μοναστήρι (Κουτελάκης, Οικόσημα, 45 – 46). Ο ναός ξαναοίγει τις πόρτες του στο κοινό το 1858, και

---

¹ ospizio s. m. [dal lat. hospitium «ospitalità; alloggio», der. di hospes -pitis «ospite»]: Ένα κτίριο-ξενώνας που προοριζόταν να φιλοξενήσει αλλοδαπούς και προσκυνητές, παρέχοντάς τους την απαραίτητη βοήθεια.

γίνεται καθαγιασμός του από τον επικεφαλής ηγούμενο του Φραγκισκανού Τάγματος εκ Κωνσταντινουπόλεως, π. Battista di Falerone. Εν έτη 1867, το μοναστήρι καταστρέφεται ολοκληρωτικά για άλλη μια φορά από τον μεγάλο σεισμό που έπληξε την πόλη της Μυτιλήνης, ευτυχώς χωρίς θύματα εντός του μοναστηριού. Για άλλη μια φορά, η κτίση του μοναστηριού ξεκίνησε λίγους μήνες αργότερα υπό την επίβλεψη του π. Serafino Badalucco, ο οποίος είχε την ιδιότητα του αρχιτέκτονα, με διαταγή του Ηγουμένου π. Battista di Falerone. Για ακόμη μια φορά ακολούθησαν τελετές καθαγιασμού και εγκαίνια. Κατά την διάρκεια των εργασιών ανοικοδόμησης του μοναστηριού, έγιναν πολλές δωρεές λατρευτικών αντικειμένων αλλά και χρηματικές συνεισφορές. Οι συνδρομές αυτές από τους καθολικούς πιστούς της Μυτιλήνης βοήθησαν όχι μόνο στην ανέγερση του μοναστηριού αλλά και στην επέκταση του. Με την πάροδο του χρόνου, το μοναστήρι των Φραγκισκανών του Αϊβαλιού ενσωματώθηκε σε εκείνο της Λέσβου, λόγω έλλειψης καθολικού κοινού, γεγονός το οποίο σήμαινε πως η διοίκηση των οικονομικών αλλά και πνευματικών ζητημάτων του μοναστηριού του Αϊβαλιού πέρασε στα χέρια των καθολικών εφημέριων της Μυτιλήνης.

Κεφάλαιο II: Ο Άγιος Βαλεντίνος

Η ιστορία του Αγίου Βαλεντίνου δεν είναι εξακριβωμένη ενώ είναι πιθανόν να υπάρχουν πολλαπλοί μάρτυρες με το ίδιο όνομα που μαρτύρησαν την ίδια περίπου εποχή. Σύμφωνα με την εγκυκλοπαίδεια *Britannica*, τοποθετείται στον 3 αιώνα μ.Χ. στην Ρώμη. Άλλες καταγραφές τον αναφέρουν ως επίσκοπο της πόλης Τέρνι και άλλες πάλι ως απλό ιερέα. Μαρτύρησε την εποχή των διωγμών των Χριστιανών κατά διαταγή του Αυτοκράτορα Κλαύδιου II Γόθικου (270 μ.χ) στην πόλη της Ρώμης (και στις δύο εκδοχές), και κηδεύτηκε στην *Via Flaminia*, όπου αργότερα ο Πάπας Ιούλιος I έκτισε μια Βασιλική πάνω από τον τάφο του. Ο ένας θρύλος αναφέρει – και χρησιμοποιείται ο όρος θρύλος γιατί λόγω των μη αξιόπιστων ιστορικών στοιχείων προέλευσης του, η Καθολική Εκκλησία τον έχει αφαιρέσει από τα επίσημα μαρτυρολόγια της-ότι ο Βαλεντίνος, έστειλε γράμμα στην κόρη του ανθρώπου που τον είχε φυλακίσει-την οποία και είχε θεραπεύσει από τύφλωση-με την υπογραφή ‘*από τον Βαλεντίνο σου*’ (έκφραση που χρησιμοποιείται μέχρι και σήμερα σε κάρτες και σημειώματα που συνοδεύουν τα δώρα την ημέρα του Αγ. Βαλεντίνου). Από την άλλη, ο δεύτερος θρύλος αναφέρει πως κατά την Αυτοκρατορία του Κλαύδιου II, υπήρχαν διαταγές απαγόρευσης γάμου των νεαρών στρατιωτών διότι θεωρούνταν πως για να είναι κάποιος καλός στρατιώτης θα έπρεπε να είναι άγαμος και άτεκνος. Εκλαμβάνοντας το ως αδικία, ο Βαλεντίνος πήρε την πρωτοβουλία και πάντρευε τους νεαρούς στρατιώτες με κοπέλες κρυφά από το βλέμμα του αυτοκράτορα έως ότου ανακαλύφθηκε και εκτελέστηκε. Άλλοι πάλι, κάνουν μια μίξη των δύο θρύλων. Τίποτα δεν μπορεί να θεωρηθεί ως σίγουρο εφόσον δεν υπάρχουν στην πραγματικότητα εξακριβωμένα στοιχεία ή καταγραφές για τον βίο του.

Το Σύμβολο

Ο Άγιος Βαλεντίνος, εκτός από άγιος της Αδιαίρετης Εκκλησίας, αποτελεί και ένα συμβολικό "είδωλο" του Έρωτα θα λέγαμε. Σύμφωνα βέβαια με την ιστορικότητα του και την ένταξη του στην Καθολική Χριστιανική Εκκλησία θα έλεγε κανείς ότι η συσχέτιση του Αγίου με τον έρωτα αποτελεί κάτι το ανάρμοστο. Αναγνωρίζουμε λοιπόν ότι υπάρχει μια αμφισημία όσον αφορά τις διαφορετικές εκδοχές του Αγίου – του λαϊκού Αγίου Βαλεντίνου από εκείνου της Εκκλησίας. Διότι ως κοινώς γνωστό, οι προγαμιαίες σχέσεις κάθε άλλο παρά ενθαρρύνονται από την Χριστιανική Εκκλησία, σύμφωνα με την Αγία Γραφή². Οποτε το ερώτημα μας είναι

² (βλ. Εβραίους 13:4; Πράξεις 15:20; Ρωμαίους 1:29; Α' Κορινθίους 5:1; 6:13,18; 7:2; 10:8; Β' Κορινθίους 12:21; Γαλάτας 5:19; Εφεσίους 5:3; Κολοσσαείς 3:5; Α' Θεσσαλονικείς 4:3; Ιούδα 7)

πώς ένας Άγιος χρίζεται με αυτή την "αμαρτωλή" νοηματοδότηση της πλευράς των ανθρωπίνων σχέσεων ενώ ταυτόχρονα είναι ευρέως αποδεκτός από την Καθολική Εκκλησία;

Από την αρχαιότητα, οι τελετές γονιμότητας υπήρξαν αναπόσπαστο κομμάτι του δυτικού κόσμου. Ποικίλες θεότητες και δοξασίες αναπαριστούν ή κατέχουν την ιδιότητα της αγάπης, του έρωτα και της αναπαραγωγής. Την Χριστιανική εποχή φαίνεται πως το βάρος αυτού του ρόλου έχει τεθεί στον Άγιο Βαλεντίνο, ο οποίος με την σειρά του θεωρείται ο προστάτης της αγάπης και του έρωτα. Η σύνδεση γίνεται κατανοητή μέσω του βίου του Αγίου που όπως προαναφέραμε, πάντρευε μυστικά τα ζευγάρια. Ωστόσο, σε κάθε σύνδεση με τον γάμο και την αγάπη μεταξύ των υποκειμένων, υπεισέρχεται και μια συσχέτιση με την σεξουαλική πράξη και αναπαραγωγή. Ένα φυσικό επακόλουθο του γάμου θεωρείται η δημιουργία μιας οικογένειας. Ωστόσο, οι προγαμιαίες σχέσεις αποτελούν ένα σοβαρό αμάρτημα στον χώρο του Χριστιανισμού. Τί γίνεται όμως όταν η ημέρα του Αγίου Βαλεντίνου παίρνει μια μορφή ερωτικής φέστας στα πλαίσια μιας εορτής της αγάπης;

Η πρώτη αναφορά στην συσχέτιση του Αγίου Βαλεντίνου με την προγαμιαία σεξουαλική πράξη βρίσκεται στα ρομαντικά ποιήματα του Geoffrey Chaucer (1343 – 1400). Στο μικρό ποίημα του «The Complaint of Mars» (Chaucer & Gerard NeCastro / University of Maine at Machias.) διακρίνουμε την πρώτη συσχέτιση της ημέρας του Αγίου Βαλεντίνου με την αναπαραγωγή των πτηνών και τον ερχομό της άνοιξης:

"Gladeth, ye foules of the morowe gray!
Lo! Venus, rysen among yon roses rede!
And floures fressh, honoureth ye this day;
For when the sunne uprist, then wol ye sprede."

—————
"Seynt Valentyne, a foul thus herde I synge
Upon thy day, er sonne gan up-sprynge."³

Σε Μετάφραση (Νέα Αγγλικά):
Rejoice, you birds, at the gray dawn;
Io, Venus, arisen amongst yonder ruddy streaks!
And you fresh flowers, honor this day,
for you will open when the sun rises.

³ Chaucer, Geoffrey; Benson, Larry Dean (1992). The Riverside Chaucer: The Complaint of Mars. Oxford: Oxford University Press. p. 647.

Thus, Saint Valentine, I heard a bird sing
upon your day, before the sun rose.⁴

Εν συνεχεία, εντοπίζουμε άλλη μια συσχέτιση στο θεατρικό έργο του Ουίλιαμ Σαίξπηρ, Άμλετ (1599-1602), όπου η Οφηλία τραγουδά τα εξής:

«"Άυριο είναι του Αγίου Βαλεντίνου και όλοι σηκώνονται από το κρεβάτι νωρίς. Και είμαι μια παρθένα στο παράθυρο σου, θα γίνω η Βαλεντίνη σου. Μετά θα σηκωθείς, φορώντας τα ρούχα σου, και προς την πόρτα θα κατευθυνθείς, να βάλεις μέσα την παρθένα, που πια παρθένα δεν θα βγει από εκεί."»⁵

Διακρίνουμε λοιπόν μια άμεση σύνδεση της προγαμιαίας σεξουαλικής πράξης και τον συσχετισμό με την ημέρα του Αγίου Βαλεντίνου, την ημέρα των ερωτευμένων. Η συσχέτιση του Αγίου Βαλεντίνου με τη σεξουαλική πράξη έχει και μια ιστορική προσέγγιση. Στην προ-χριστιανική Αρχαία Ρώμη και στον Παγανισμό την περίοδο 13, 14 και 15 του μηνός Φεβρουαρίου τελείται η παγανιστική εορτή ονόματι, *Lupercalia*. Τα *Lupercalia* αποτελούσαν ένα φεστιβάλ κάθαρσης των κακών πνευμάτων, της γονιμότητας και της υγείας. Η εορτή γινόταν προς τιμήν της θεάς Τζούνο και του θεού Πάνα. Αργότερα, η τελετή πήρε το όνομα, *Februa* από το λατινικό *februum*⁶, λόγω των τελετών κάθαρσης που λάμβαναν χώρα εκείνες τις ημέρες, με την τελική μορφή ονομασίας της εορτής σε February⁷ όπου εκεί βρίσκονται και οι ρίζες της αγγλικής ονομασίας του μήνα Φεβρουάριου.

Καθώς παγιώθηκε η εξουσία της Εκκλησίας, η εορτή θεωρήθηκε άκρως παγανιστική και έπρεπε να εξαιρεθεί στην πρωταρχική της μορφή, καθώς εκτός από την λατρεία των παγανιστικών θεών, οι τελετές συμπεριλάμβαναν τη σεξουαλική επαφή αλλά και η γυμνή εμφάνιση σε κοινή θέα. Έτσι λοιπόν τον 5^ο αιώνα, ο Πάπας Γελάσιος (- 496) κήρυξε την 14^η Φεβρουαρίου, ημέρα εορτής του Αγίου Βαλεντίνου. Βέβαια ο Άγιος δεν συνδέθηκε άμεσα με την αγάπη και τον έρωτα μέχρι και τον Μεσαίωνα, όταν η 14^η Φεβρουαρίου εθεωρείτο η μέρα που αρχίζει το ζευγάρι των πτηνών. Από τις αρχές του 14^{ου} αιώνα και μετά, η ημέρα του Αγίου Βαλεντίνου απέκτησε ένα περισσότερο ρομαντικό χαρακτήρα κυρίως στην Αγγλία

---

⁴ https://dl1.cuni.cz/pluginfile.php/445550/mod_resource/content/2/lyrics.pdf

⁵ Shakespeare, W. (2003). Άμλετ. Κών/νος Δεληκώστας (Μτφ.), Deagostini Hellas E.E

⁶ februum < ινδοευρωπαϊκή (ρίζα) *d^hues-ro (κάθαρση με καπνό) < *d^hewh₂- (καπνός, ομίχλη)

⁷ Lewis, Charlton T.; et al. (1879), "februum", A Latin Dictionary Founded on Andrews' edition of Freund's Latin Dictionary, Oxford: Clarendon Press.

και την Γαλλία, όπου και ήταν διάσημη η Ιπποτική Αγάπη (Courtly Love). Ένα από τα παλαιότερα ερωτικά ποιήματα, γραμμένο για την ημέρα του Αγίου Βαλεντίνου, συντάχθηκε από τον Κάρολο, Δούκα της Ορλεάνης, το 1415 προς την γυναίκα του, κατά την διάρκεια της φυλάκισης του (History)⁸.

Τα λείψανα του Αγίου Βαλεντίνου

1. Ένα αναπάντεχο ταξίδι

Σύμφωνα με τις ιστορικές αναφορές που βρίσκονται στο βιβλίο⁹ αλλά και στο τηλεοπτικό ντοκιμαντέρ¹⁰ τα λείψανα του Αγίου Βαλεντίνου βρίσκονταν για αρκετά χρόνια υπό την κατοχή - υπόθαλψη της καθολικής εκκλησίας «Μεταστάσεως της Θεοτόκου» στη Μυτιλήνη.

Ξεκινώντας με το άρθρο της τοπικής εφημερίδας της Μυτιλήνης «Εμπρός», εν έτη 1815, τα “ξεχασμένα” λείψανα του Αγίου Βαλεντίνου έμελλε να ανακαλυφθούν από τον π. Πέτρο Κόμπι, ο οποίος και ανακάλυψε τον τάφο του Αγίου με την επιγραφή Βαλεντίνος (στα ελληνικά) στις κατακόμβες της Αγίας Πρισκύλλας στη Ρώμη. Στις 22 Σεπτεμβρίου, του ίδιου έτους ο Πάπας Πίος Ζ΄, επέτρεψε την εκσκαφή των λειψάνων τα οποία αργότερα έγιναν δωρεά στον ιερέα ευγενή Ιωάννη – Βαπτιστή Longarini di S.Costanzo (ιερέα καθεδρικού ναού της Σεβίλλης). Στην λειψανοθήκη του Αγίου Βαλεντίνου, εκτός από τα οστά, τοποθετήθηκε και ένα φιαλίδιο με το αίμα του Αγίου που είχε περισυλλεχθεί κατά τον αποκεφαλισμό του. Ακόμη τοποθετήθηκε ένα πιστοποιητικό αυθεντικότητας (*Recognitio*) για την πιστοποίηση τους. Το έτος 1907, τα λείψανα εντοπίζονται στην Μυτιλήνη επίσημα πλέον, μετά από την επίσκεψη του Αρχιεπισκόπου Μαρένγκο, ο οποίος προέβη σε *Recognitio* των λειψάνων, ενώ στη συνέχεια διασπάστηκαν, με τμήματα τους να προορίζονται «[...]για την Ρώμη, την Σμύρνη αλλά και την δωρήτρια οικογένεια[...]».

Συνεχίζοντας με τα στοιχεία και τις αρχαιακές πηγές, στο ιστορικό βιβλίο¹¹ ανακαλύπτουμε ότι, μια βασική πηγή για την Ιστορία του Καθολικού Ναού αλλά και των Λειψάνων του Αγίου Βαλεντίνου αποτελεί ο «Κώδικας» του Μοναστηριού των Φραγκισκανών της Μυτιλήνης, ο οποίος βρίσκονταν στα χέρια του Φραγκισκανού Τάγματος της Φλωρεντίας από το 1988 και έπειτα.

⁸ Ακόμη ένα σημαντικό, και λιγότερο γνωστό στοιχείο, είναι πως ο Άγιος Βαλεντίνος εκτός από εκπρόσωπος της αγάπης και του έρωτα, αποτελεί και προστάτης των νεανιών, μελισσοκόμων αλλά και των πασχόντων από επιληψία.

⁹ "Ιστορικό Χρονικό της Καθολικής Εκκλησίας Λέσβου"

¹⁰ Σπυρόπουλος, Το μυστικό Ταξίδι του Αγίου Βαλεντίνου

¹¹ "Ιστορικό Χρονικό της Καθολικής Εκκλησίας Λέσβου", σελ 20.

Όσον αφορά τον «Κώδικα» γνωρίζουμε ότι: «πρόκειται για χειρόγραφο σε μεγάλο σχήμα, αποτελούμενο από εκατό σελίδες αριθμημένες από το 1 έως 100, γραμμένες στα ιταλικά ή στα γαλλικά από τον εκάστοτε Φραγκισκανό εφημέριο που υπηρετούσε εδώ.»¹² Με τίτλο του σε ιταλική γλώσσα να έχει ως εξής: «*Libro contenente le memorie di quest' Ospizio e Chiesa di Metelino fino alla Fondazione di questa Missione Francescana sotto il titolo di Maria Assunta in cielo, ossia dell' Assunta*» (Κουτελάκης, Οικόσημα, 45, σημ. 20)¹³

Ο Κώδικας αποτελεί ένα *memoir* των καθολικών της Μυτιλήνης-καταγράφει, γεγονότα, ειδήσεις και πληροφορίες για την περίοδο 1844–1956. Οι πληροφορίες που εμπεριέχονται στον Κώδικα δεν αφορούν αποκλειστικά και μόνο το μοναστήρι αλλά και την τοπική – καθολική κοινότητα του νησιού. Μια από αυτές τις πληροφορίες είναι και εκείνη που αφορά τα λείψανα του Αγίου Βαλεντίνου. Όπως αναγράφεται και στο βιβλίο, σύμφωνα με την προφορική μαρτυρία του εφημέριου της Καθολικής Εκκλησίας της Μυτιλήνης, Τορκουάτο Μορίνι τα λείψανα του Αγίου Βαλεντίνου προέρχονταν από την Σμύρνη. Πιο συγκεκριμένα, ο εφημέριος αναφέρει: «'L'anno 1893 nel mese di Marzo la signora Elisabetta vedova Bargigli fece dono a questa chiesa del corpo di S.Valentino ellav. colla relativa Patente ed esso ha collocato sotto l'altare.'» Σε μετάφραση: «τον Μάρτιο του 1893 η κυρία Ελισαβέττα Μπαρτζίλι δώρισε στην εκκλησία μας το λείψανο του Αγίου Βαλεντίνου μαζί με το σχετικό πιστοποιητικό αυθεντικότητας. Το λείψανο τοποθετήθηκε στην βάση του αλταρίου.» Εν συνέχεια, το έτος 1907 ο τότε Αρχιεπίσκοπος της Σμύρνης Marengo, επισκέφθηκε την Μυτιλήνη, επικύρωσε την πιστότητα των λειψάνων και ζήτησε να τοποθετηθούν ψηλά στο αλτάριο, όπου παρέμειναν μέχρι και το 1990. Κατά την περίοδο του '90, η κατάσταση του κτιρίου του Καθολικού Ναού αλλά και η δημογραφική αποψίλωση της καθολικής κοινότητας προέτρεψαν τον εφημέριο Μορίνι να μεταφέρει τα λείψανα στην Αθήνα όπου και τοποθετήθηκαν στο παρεκκλήσι Καπουτσίνων Αγίου Φραγκίσκου και Κλάρας (οδός Γκυλφόρδου 7, πλατεία Βικτωρίας). Αξιοσημείωτο είναι ότι, σε απόσπασμα άρθρου της τοπικής εφημερίδας «Εμπρός» αναφέρεται ότι: «Κάποια τμήματα από αυτά τα λείψανα τοποθετήθηκαν στο παρεκκλήσι του Τάγματος των Καπουτσίνων, το αφιερωμένο στους Αγίους Φραγκίσκο και Κλάρα, στην οδό Γκυλφόρδου 7 στην Πλατεία Βικτωρίας στην Αθήνα, κάποια στην καθολική εκκλησία της Χίου απ' όπου τον περασμένο Αύγουστο επέστρεψαν στη Μυτιλήνη και κάποια άλλα λέγεται πως στάλθηκαν στην έδρα της Καθολικής Εκκλησίας, στη Ρώμη, από όπου και είχαν ξεκινήσει το ταξίδι τους στην Ανατολή πριν από δύο αιώνες...»

¹² “Ιστορικό Χρονικό της Καθολικής Εκκλησίας Λέσβου”, σελ 21.

¹³ *ibid*

2. Το θέμα της Αυθεντικοποίησης

Η αυθεντικότητα των λειψάνων του Αγίου Βαλεντίνου είναι ένα κύριο ζήτημα το οποίο δέχεται ανάλυση. Κατά την αναφορά του π. Λέων Κισκίνη στην συνέντευξη του, «*Στην ουσία κανένας δεν ξέρει αν τα λείψανα ενός αγίου που έζησε τον 3^ο, 4^ο, 5^ο αιώνα μέχρι και τώρα είναι αυθεντικά.*»¹⁴ Αν μη τι άλλο, τα λείψανα ενός αγίου που έχουν ταξιδέψει τόσο πολύ, μας φέρνουν κάποιες υποψίες σχετικά με την αυθεντικότητά τους. Από την αρχαιότητα το νεκρό σώμα θεωρείται “μολυσμένο”. Όπως γνωρίζουμε, ένα σώμα σε αποσύνθεση μπορεί να φέρει μικρόβια, να μεταδίδει αρρώστιες και να αποτελεί ένα άκρως αποκρουστικό θέαμα στην περίπτωση που βρίσκεται σε κοινή θέα. Έτσι λοιπόν τα σώματα θάβονταν για να αποφευχθεί η οποιαδήποτε συσχέτιση των ζώντων μαζί τους.

Στα πλαίσια της χριστιανικής θρησκείας, λειτουργεί ως πρακτική η λατρεία και ευλάβεια των ιερών λειψάνων, καθώς τα λείψανα ενός ιερού προσώπου, συγκεκριμένα αγίου, εκταφιάζονται και τοποθετούνται σε κοινή θέα έτσι ώστε να τα ασπαστεί και να τα προσκυνήσει λατρευτικά ο θρησκευόμενος λαός. Συγκεκριμένα, τα λείψανα αποκτούν μια δεύτερη ζωή, μια ιερή ζωή. Αν υποθέσουμε ότι το σώμα περνάει από τα στάδια των τελετών διάβασης του Van Genper (Τελετή Διαχωρισμού – Τελετή Μετάβασης – Τελετή Ενσωμάτωσης) στο τελευταίο στάδιο όπως αναφέρει και ο Dunforth “*η διαδικασία της εκταφής είναι κάπως οξύμωρη. Καθώς μπορεί να δημιουργείται η αίσθηση της διάβασης ενώ στην πραγματικότητα είναι ψευδαίσθηση. Ο νεκρός δεν έρχεται πίσω στους ζωντανούς, αλλά επιστρέφουν μόνο τα απομεινάρια αυτού που κάποτε ήταν ζωντανό.*” Υπάρχει όμως μια σημαντική διαφορά. Τα λείψανα στα οποία αναφερόμαστε (Άγιος Βαλεντίνος) δεν είναι “απομεινάρια” ενός απλού ανθρώπου, αλλά ενός ιερού προσώπου.

Ο Α. Appadurai αναφέρει πως, κατά την Πρώτο-χριστιανική περίοδο, όσοι μαρτύρησαν για την χριστιανική πίστη τους, θεωρούνταν ότι είχαν μια ιδιαίτερα στενή σχέση με τον Χριστό. Μέσω των ιστορικών γεγονότων γνωρίζουμε ότι ο Άγιος Βαλεντίνος, αποτέλεσε Μάρτυρα της θρησκείας. Έτσι λοιπόν μπορούμε να διακρίνουμε την “προαγωγή” του σε Άγιο και τα λείψανα του ως ιερά κειμήλια. Κατά τον Appadurai, «*Η αξία που προσδίδεται στα ιδιαίτερα πτώματα (αγίων) που θα προσαυζάνονταν ως κειμήλια απαιτούσαν την κοινοτική αποδοχή*

¹⁴ Συνέντευξη π. Λέων Κισκίνης, Εφημέριος Καθολικής Εκκλησίας Μεταστάσεως της Θεοτόκου, Μυτιλήνη, 2019. Σελ. 6

τριών αλληλένδετων πεποιθήσεων: Πρώτον, ότι αυτός ο άνθρωπος ήταν, κατά τη διάρκεια της ζωής του και πιο σημαντικός μετά το θάνατό του, ένας ειδικός φίλος του Θεού, τουτέστιν άγιος. Δεύτερον, ότι τα υπολείμματα ενός τέτοιου αγίου πρέπει να τιμηθούν και να αντιμετωπιστούν κατά κάποιο συγκεκριμένο τρόπο. Και τρίτον, και για τους πιο σημαντικούς σκοπούς μας, ότι το συγκεκριμένο πτώμα ή τμήμα του ήταν πράγματι τα απομεινάρια αυτού του αγίου.» (Appadurai, 1988)

Σύμφωνα με την χριστιανική θρησκεία, ως ζών άνθρωπος, το σώμα αποτελεί ένα μέσο έμμεσης επικοινωνίας με τον Θεό, έτσι λοιπόν μετά θάνατον και ως άγιος, τα λείψανα συνεχίζουν να κατέχουν αυτή την ιδιαίτερη ιδιότητα, μια ιδιότητα που κατέχουν όλοι εκείνοι που προάγονται ως Άγιοι (μάρτυρες ή μη). Πιο συγκεκριμένα, ακόμη και σήμερα, εν έτη 2019, υπάρχει η πεποίθηση ότι τα ιερά λείψανα ενός αγίου μπορούν να πραγματοποιήσουν θαύματα.

Στην συνέντευξη του, ο π. Λέων Κισκίνης αναφέρει ‘.. είναι από την αρχαία εκκλησία, από την πρώτη στιγμή που ένα λείψανο θεωρείται λείψανο ενός αγίου και αρχίζει ο κόσμος και το ευλαβείται και πάνε στον τάφο του αγίου, αρχίζουν οι πιστοποιήσεις. Στα λατινικά λέγεται Ρεκογκνίτιο (*Recognitio*).’” Την ίδια ακριβώς διαδικασία (δίχως τον χαρακτηρισμό Ρεκογκνίτιο) μας αναφέρει και ο Appadurai (1986:177), με την πληροφορία ότι τα έγγραφα φέρουν το όνομα *authenticae*. Ερευνώντας, την επίσημη ιστοσελίδα της Αγίας Έδρας, παρατηρούμε ότι δίνει σαφείς οδηγίες σχετικά με την αναγνώριση και πιστοποίηση της αυθεντικότητας των λειψάνων ενός αγίου.¹⁵ Βέβαια, οι οδηγίες αφορούν στην σύγχρονη εποχή, αλλά οι διαδικασίες που λαμβάνουν χώρα ως προς την αναγνώριση είναι σχεδόν παρόμοιες με την παλαιά μέθοδο της Ρεκογκνίτιο. Εκείνο που μας εμποδίζει να συσχετίσουμε τις επίσημες διαδικασίες της Αγίας Έδρας με την προφορική μαρτυρία του π. Λέων Κισκίνη είναι η παράγραφος από τον επίσημο διαδικτυακό ιστότοπο του Βατικανού, που αναγράφει τα εξής: «Ο Επίσκοπος ή ο Επισκοπικός Αντιπρόσωπος πρόκειται να ορίσει ιατρικό εμπειρογνώμονα (ανατομικό παθολόγο, ιατρικό εξεταστή ή άλλο εξειδικευμένο ιατρό) και, εάν είναι απαραίτητο, βοηθό ιατρό (τεχνικό της αυτοψίας), καθώς και άλλους που είναι επιφορτισμένοι με την εκτέλεση των τεχνικών πτυχών του έργου.»¹⁶ Σαφώς, τέτοιου είδους

¹⁵

http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/csaints/documents/rc_con_csaints_doc_20171208_istruzione-reliquie_en.html#_ftnref2

¹⁶ The Bishop or the Episcopal Delegate is to nominate a medical expert (anatomical pathologist, medical examiner or another specialized doctor) and, if necessary, an assistant medical expert (autopsy technician), as well as others charged with performing the technical aspects of the work. (Title 1, Initial Acts, Article 9)

ιατρική γνώση δεν υπήρχε στο παρελθόν. Συνεπώς θα αναλύσουμε τον παλαιό τρόπο αυθεντικοποίησης της Εκκλησίας.

Ο τρόπος λοιπόν, αυθεντικοποίησης, της Εκκλησίας, μέσω της Ρεκογκνίτσιο μας υποδηλώνει την άσκηση εξουσίας επάνω στα λείψανα ενός αγίου αλλά και συνάμα εξουσία στον λαό που τον ασπάζεται. Από την στιγμή που αναγνωρίζεται, πιστοποιείται και κατοχυρώνεται στα πρακτικά του κλήρου, μέσα από επίσημες θρησκευτικές τελετές το λείψανο μετουσιώνεται σε ιερό κειμήλιο. Ο τρόπος πιστοποίησης και αυθεντικοποίησης που χρησιμοποιούσε η Εκκλησία, σύμφωνα με τον π. Λέων Κισκίνη είναι: «η *Recognitio*. Δηλαδή η Αναγνώρισης, σημαίνει ότι ο τοπικός επίσκοπος εκεί όπου βρίσκεται το σώμα του [...]. [...] στην επισκοπή του Τερνί, αναγνωρίζει γραπτώς, σε περγαμνή τότε, τώρα μπορεί να είναι άλλοι τρόποι... με ημερομηνίες, με κόκκινο βουλοκέρι που λέει ότι την τάδε του μηνός αναγνωρίζουμε ανοίξαμε τον τάφο, όπως και τώρα, ανοίγεις τάφους αγίων όπως και τώρα στην περίπτωση του Άγιου Εφραίμ, και βλέπεις μέσα το λείψανο του αν είναι άθικτο αν έχει λιώσει και τα σχετικά, όλα αυτά κρατούνται πρακτικά.»(Πατήρ Λέων Κισκίνης – ΗΧΟ) Άλλη μια χαρακτηριστική φράση που χρησιμοποίησε ο π. Λέων Κισκίνης, είναι: «*Verba volant, scripta manent*» η οποία στην ελληνική γλώσσα αποδίδεται ως "τα λόγια πετούν, τα γραπτά μένουν".

Μέσα από αυτή την ιερή διαδικασία μεταλλαγής των λειψάνων σε ιερά κειμήλια, η Εκκλησία θέτει με αυστηρά κριτήρια την "εγκυρότητα" και αυθεντικότητα τους πέραν από τα όρια της επιστημονικής εγκυρότητας του σημερινού κόσμου. Στο παρελθόν, όπως είναι γνωστό, θρησκεία και επιστήμη βρίσκονταν σε αντίπαλα στρατόπεδα. Κατέχοντας την πολιτική εξουσία, η Εκκλησία μπορούσε να εισάγει την αυθεντικότητα χωρίς την χρήση της επιστημονικής ματιάς. Η σχέση μεταξύ "ιερού" και "βέβηλου" τίθεται ως θέμα.

Για να καταστεί και να εδραιωθεί ένας "άγιος", πέρα από την διαδικασία με την οποία πέθανε ή μαρτύρησε (για την πίστη του), έπρεπε, εν ζωή, να παρουσίαζε και μια ικανοποιητική σε βαθμό λαϊκή υποστήριξη. Ο ιερέας Βαλεντίνος είχε το δικό του ακόλουθο λαϊκό κοινό, όπου πάντρευε κρυφά αλλά ίσως και προσηλύτιζε παράλληλα (δηλαδή έπραττε έργο προς το συμφέρον της Εκκλησίας)¹⁷. Η προ-ύπαρξη του "ιερού" στο πρόσωπο του Βαλεντίνου, έθεσε τα θεμέλια της δικής του αγιότητας. Το "ιερό" στην πορεία του βίου ενός αγίου ενισχύεται μέσα από τις λαϊκές δοξασίες για θαυματουργικές πράξεις (ιάσεις

¹⁷ Ένα σύγχρονο παράδειγμα που μπορούμε να συσχετίσουμε με τον Άγιο Βαλεντίνο, είναι η Μητέρα Τερέζα αλλά ακόμα και ο π. Παΐσιος (Ορθόδοξη Ελληνική Εκκλησία). Όπου ο καθένας, κατέχοντας τους δικούς του ακόλουθους και πράττοντας εις το όνομα της Χριστιανικής θρησκείας προάχθηκαν ως Άγιοι από την Εκκλησία.

αρρώστων, ανάνηψη νεκρών, προφητείες κ.α). Εν συνεχεία, το ‘‘ιερό’’ παραμένει επικολημένο στην οντότητα του αγίου μετά θάνατον και συνεχίζει να πηγάζει από τα λείψανα του. Η Εκκλησία με την σειρά της ως απόλυτος εκπρόσωπος του ‘‘ιερού’’, πιστοποιεί τα απομεινάρια του αγίου αποδίδοντας και πιστοποιώντας την θαυματουργή (ιερή) τους ιδιότητα. Το λαϊκό κοινό συνεχίζει έτσι να ασπάζεται και να ευλαβείται τα θαυματουργά λείψανα του αγίου. Διακρίνουμε λοιπόν άλλη μορφή μετάλλαξης ή διάβασης: ένα πρόσωπο που εν τη ζωή (κατά την λαϊκή αντίληψη) ζούσε ενάρετα και κατείχε ορισμένες μεταφυσικές ιδιότητες, εν συνεχεία καταδικάζεται σε θάνατο (μαρτυρεί) και τέλος αναγνωρίζεται ως άγιος. Τα λείψανα του παραμένουν ένα από υλικό, φορέα των μεταφυσικών ιδιοτήτων του αγίου, τα οποία ο κόσμος μπορεί να ασπαστεί.

Τα λείψανα τοποθετούνται μέσα σε μία διακοσμημένη λειψανοθήκη, μαζί με τις πιστοποιήσεις, οι οποίες παραμένουν σφραγισμένες με κόκκινο βουλοκέρι. Συγκεκριμένα όπως αναφέρει και ο π. Λέων «*Τα λείψανα ενός αγίου, είτε μικρά είτε μεγάλα μεταδίδονται από άτομο σε άτομο από ναό και λοιπά με πιστοποιητικά αυθεντικότητας τα οποία κάθε φορά έχουνε την υπογραφή του εκάστοτε επισκόπου, [...] ανά εκατό χρόνια, [...] έγινε αυτή η Recognitio εδώ στον ναό, από τον Δομίνικο Μαρένγκο, Αρχιεπίσκοπος Σμύρνης...διότι με το 1930 τόσο η καθολική ενορία Μυτιλήνης ανήκει στην Αρχιεπισκοπή της Σμύρνης.*» Η άσκηση εξουσίας σχετικά με την αυθεντικοποίηση των λειψάνων είναι σαφής και ξεκάθαρη. Το κόκκινο βουλοκέρι, έρχεται να δηλώσει την πιστοποίηση και την αυθεντικότητα. Μια αυθεντικότητα που παρέχεται μόνο από την Εκκλησία, και ανά 100 χρόνια επανεξετάζεται για τυχόν αλλαγές. ‘‘Αυτά τα πιστοποιητικά φέρνουν ειδικό βουλοκέρι, δεν ανοίγονται. Έχουν κόκκινη κλωστή, σφραγισμένη πάνω με βουλοκέρι. Το βουλοκέρι εάν το βρεις σπασμένο σημαίνει ότι κάτι δεν πάει καλά έτσι; Το σπάει μόνο ο επίσκοπος. Και όταν ο επίσκοπος το σπάσει και δει μέσα τι γράφει το ξανακλείνει και βάζει την δική του σφραγίδα.’’(Π. Λέων Κισκίνης - ΗΧΟ). Η δήλωση του π. Λέων, όσον αφορά την εξουσία της Εκκλησίας στην αυθεντικοποίηση των λειψάνων είναι προφανής. Το βουλοκέρι σπάζεται μόνον από τον επίσκοπο. Κατ’ αυτόν τον τρόπο, η Εκκλησία δεσμεύει (ή κατοχυρώνει) την ιερότητα των λειψάνων αλλά και την αυθεντικότητά τους.

3. Άωρεά & Τοπικοποίηση

Με βάση τα δεδομένα ιστορικά στοιχεία, είναι προφανές ότι τα λείψανα δεν συνιστούν μαρτυρία για την ουσιαστική εντοπιότητα του Αγίου στο νησί της Μυτιλήνης. Η αρχική θέση των λειψάνων βρισκόταν στην Ρώμη και πιο συγκεκριμένα στον ιερό ναό της *Santa Maria Antiqua*. Τον ρόλο του μεσάζοντα για την μεταφορά των λειψάνων κατείχε η οικογένεια Bargigli, από τη οποία δόθηκαν τα λείψανα κάποια στιγμή στο παρελθόν ενώ το 1893, η

Elisabetta Bargigli είναι αυτή που δωρίζει τα λείψανα του Αγίου Βαλεντίνου στην Ιερά Καθολική Εκκλησία της Μυτιλήνης.

Όπως αναφέρει και ο Κουτελάκης Χ. “...πρέπει να ανήκε στην Ελληνική Κοινότητα της Ρώμης, η οποία είχε ως έδρα της την εκκλησία της *Santa Maria Antiqua*. Μέσα στον ναό είναι τοιχογραφίες πολλών αγίων, μεταξύ των οποίων και ο Άγιος Βαλεντίνος με ελληνική επιγραφή. Όρθιος, ολόσωμος, μετωπικός με την ονομασία Άγιος Βαλεντίνος” και συνεχίζει λέγοντας “...παραχωρούντο λείψανα σε επίσημα πρόσωπα της Καθολικής Εκκλησίας, να τα διαθέσουν – όπως λένε τα πιστοποιητικά παραχώρησης- κατά τον τρόπο που εκείνοι θέλουν. Δηλαδή ακόμα και να τα δωρίσουν ή να τα πουλήσουν σε κάποιον άλλο από τον πρώτο αποκτήσαντα των λείψανων. Επομένως το να βρεθεί στην κατοχή της οικογένειας Bargigli στην Σμύρνη και από κει να φτάσει στην Μυτιλήνη μου φαίνεται ότι είναι κάτι πολύ φυσιολογικό.”¹⁸

Ιδιαίτερη σημασία έχει το γεγονός, ότι τα λείψανα ενός αγίου, από την εκταφή τους και μετά, περνάνε στην κατοχή της εκάστοτε εκκλησίας. Σύμφωνα με τον Patrick Geary “η δημόσια, τελετουργική ανακάλυψη ή εφεύρεση και εξέταση των λειψάνων δημοσιοποιούσε την ύπαρξή τους και δημιουργούσε ή ενίσχυε τη λατρεία τους.”¹⁹ Σε αυτό το σημείο, η Εκκλησία εισβάλλει ως επίσημος εκπρόσωπος του Θεού και πιστοποιεί τα λείψανα του ατόμου ως ιερά κειμήλια, τουτέστιν άγιος. Αυτό που ουσιαστικά αγιοποιείται (γίνεται ιερό) δεν είναι το άτομο εν ζωή, αλλά τα απομεινάρια του μετά την εκταφή. Το λείψανο ως “ιερό” αντικείμενο με μεταφυσικές ιδιότητες αποκτάει αξία. Λόγω της “μεταφυσικής” ιδιότητάς τους – και παράλληλα φέροντας την λέξη “ιερό” στον τίτλο τους- η αγορά - απόκτηση τους φυσικά θα έχει και κάποιο κόστος ως αντίτιμο.²⁰ Τα λείψανα, ως δώρα, είναι αναντικατάστατα, από τη στιγμή όπως που πωλούνται, γίνονται εμπορεύματα –τουλάχιστον τη στιγμή της πώλησής τους χάνουν την ιερότητά τους, την μοναδικότητά τους.

Στην προκειμένη περίπτωση του Αγίου Βαλεντίνου, τα λείψανα εντοπίζονται στην Μυτιλήνη, στον τόπο όπου τελευταία εναποτέθηκαν μέσω δωρεάς από την οικογένεια Bargigli, μιας

---

¹⁸ Σπυρόπουλος, “Το κρυφό ταξίδι του Αγίου Βαλεντίνου”

¹⁹ Geary, P. (1986). Sacred commodities: The circulation of medieval relics. In A. Appadurai (Ed.), *The Social Life of Things: Commodities in Cultural Perspective* (pp. 169-192). Cambridge: Cambridge University Press. doi:10.1017/CBO9780511819582.008

²⁰ Μπορούμε να φέρουμε ως συγκριτικό παράδειγμα ένα πολύ απλό θρησκευτικό αντικείμενο, το κομποσκοίνι. Ένα απλό αντικείμενο, φτιαγμένο από κόμπους, όπου και κάθε κόμπος αποτελεί μια προσευχή. Το κομποσκοίνι θεωρείται ιερό, διότι κατέχει εξίσου μια μεταφυσική ιδιότητα, την ιδιότητα της προστασίας από το “κακό μάτι”, την “γρουσουζιά” και γενικά το κακό. Ως προϊόν, κατέχει (αν όχι την 1η) μια πάρα πολύ σημαντική θέση στα “ιερά” εμπορεύματα της Ορθόδοξης Εκκλησίας.

προσφοράς ενός ανιδιοτελούς δώρου δηλαδή, χωρίς αντάλλαγμα. Έτσι η απόκτησή τους δεν αποτέλεσε προϊόν οικονομικής συναλλαγής.

Δίχως σαφή στοιχεία για το πως όντως βρέθηκαν αρχικά στα χέρια της οικογένειας Bargigli, δεν μπορούμε παρά μόνον να επικεντρωθούμε στην επανα-δωρεά των λειψάνων πίσω στην εκκλησία. Οι λόγοι της δωρεάς παραμένουν άγνωστοι. Σαφώς, η οικογένεια Bargigli είχε άμεση σχέση με την Καθολική Εκκλησία, οπότε η δωρεά των λειψάνων στον ναό έρχεται να εδραιώσει τις σχέσεις της οικογενείας με την Εκκλησία ή και με την ίδια την θρησκεία. Για τον ίδιο λόγο βέβαια, έγινε και η πρώτη ανταλλαγή των λειψάνων από την Εκκλησία προς τον πρόγονο της οικογενείας Ιωάννη - Βαπτιστή Longarini di S. Costanzo. Όπως αναφέρει και ο π. Λέων Κισκίνης “ [...] και αυτός ο Bargigli, προφανώς από τους προγόνους του, γιατί ήτανε πλούσιοι Ιταλό-αυστριακοί, είχε στην κατοχή του για προσωπική του ευλάβεια αυτά τα τεμάχια των λειψάνων του Αγίου Βαλεντίνου, όλα πιστοποιημένα. Όταν πέθανε, η γυναίκα του τα δώρισε στον ναό. Υπάρχει η δωρεά στον ναό. Μπορεί αυτός να το είχε κάνει σαν εκπλήρωση επιθυμίας, μπορεί αυτή να μην τα ήθελε σπίτι της, δεν το ξέρουμε.” (Π. Λέων Κισκίνης – ΗΧΟ)

Διακρίνουμε λοιπόν πως το πρώτο βήμα εδραίωσης των σχέσεων μεταξύ εκκλησίας και μιας αριστοκρατικής οικογένειας, έγινε μέσω της πρώτης δωρεάς ή αγοράς των λειψάνων, στην Ρώμη. Δυστυχώς η φύση της ανταλλαγής των λειψάνων, ανάμεσα στην Εκκλησία και στην οικογένεια δεν μας είναι γνωστή. Θα μπορούσαμε να υποθέσουμε πως το Βατικανό ήθελε να δημιουργήσει σχέσεις και ο εκάστοτε Πάπας να αποκτήσει υποστηρικτές.²¹

Γνωρίζουμε πως στην Ελλάδα, και κυρίως στην Ορθόδοξη Εκκλησία γίνονται αρκετές δωρεές για την ενίσχυση των ναών ή και για προσωπικούς λόγους. Λέγοντας προσωπικούς λόγους, αναφερόμαστε σε “θαύμα” που πρόσφερε ο Άγιος στον πιστό εν ώρα ανάγκης. Πέρα από το ιερό αντάλλαγμα (πραγματοποιώ δωρεά γιατί πραγματοποιήθηκε η ευχή μου ή το τάμα μου), υπάρχει και η ανιδιοτελής δωρεά, η δωρεά δηλαδή εκείνη που πραγματοποιείται μόνο και μόνο από αγάπη - λατρεία προς τον εκάστοτε ναό ή θρησκευτικό δόγμα. «*Η άρνηση της ανταπόδοσης θέτει την πράξη της δοσοληψίας έξω από οποιονδήποτε αμοιβαίο δεσμό. Μόλις δοθεί, το δωρεάν δώρο δεν συνεπάγεται περαιτέρω διεκδικήσεις από τον παραλήπτη*».²²

²¹ A. Appadurai, The Social Life of Things, pg. 182, prg.3 (The most important donor... north.)

²² Carrier, J. (1990). GIFTS IN A WORLD OF COMMODITIES: The Ideology of the Perfect Gift in American Society. Social Analysis: The International Journal of Social and Cultural Practice, (29), 19-37. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/23163021>

Το ανήκειν των λειψάνων παραμένει ένα θολό τοπίο. Ο εθνικός και τοπικός τύπος, τα ντοκιμαντέρ και το ίντερνετ είναι κατακλεισμένα από στοιχεία που ταυτοποιούν τον Άγιο Βαλεντίνο ως “Μυτιληνιό”. Κάτι τελειώς διαφορετικό από την άποψη του Οίκου του Καθολικισμού και Αγίας Έδρας – Βατικανό, καθώς στο επίσημο site δεν αναφέρεται κάποια συσχέτιση του Αγίου Βαλεντίνου με το νησί της Λέσβου. Ιστορικά, ο Άγιος Βαλεντίνος έρχεται να εδραιωθεί στην πόλη της Μυτιλήνης μετά την δωρεά των λειψάνων του. Αναμφισβήτητα, η Καθολική κοινότητα της Μυτιλήνης γνώριζε την ύπαρξη των λειψάνων στον ναό, πρώτου την μεταφορά τους και την μετέπειτα διάσπαση τους. Αλλά μόνο η καθολική κοινότητα-μια ποσοστιαία, μικρή σε σχέση με την αντίστοιχη ορθόδοξη. Τα λείψανα του Αγίου Βαλεντίνου ως μια κληρονομιά της πόλης της Μυτιλήνης, τοποθετούνται στον τόπο αυτό πολύ αργότερα (2014) και ύστερα από σχετικό αίτημα²³.

Επακολούθως, τα λείψανα δεν επέστρεψαν ολόκληρα, παρά διασπάστηκαν, με αποτέλεσμα να γυρίσει ένα απότμημα των λειψάνων πίσω. Τα υπόλοιπα τμήματα των λειψάνων βρίσκονται στην Santa Maria in Cosmedin στην Ρώμη (Κρανίο), στον ναό Φραγκίσκου και Κλάρας στην Αθήνα και σε πολλά ακόμη μέρη που έχουν είτε τμήμα του αρχικού λειψάνου είτε ενός άλλου Αγίου Βαλεντίνου.

Επομένως, η τοπικοποίηση του Αγίου Βαλεντίνου στην πόλη της Μυτιλήνης εντοπίζεται στην ιστορία της μεταφοράς των λειψάνων κατά την επανάκτηση τους. Αυτό γίνεται σαφέστερο, μέσω της εξέτασης των διαπιστευτηρίων πραγματοποίησης της δωρεάς, που κατέχει στα αρχεία του ο Καθολικός Ναός της πόλης. Εν συνεχεία, ο τοπικός αλλά και ο εθνικός τύπος έσπευσαν να χρίσουν τον Άγιο, Μυτιληνιό. Τίτλοι ειδήσεων όπως, “*Ο Άγιος Βαλεντίνος επιστρέφει στο σπίτι του... στη Μυτιλήνη!*” (*iefimerida.gr*), “*Ο Μυτιληνιός... Άγιος Βαλεντίνος!*” (*emprosnet.gr*) αλλά και “*Λέσβος: Ο Άγιος Βαλεντίνος της Μυτιλήνης*” (*ert.gr*), έκαναν τον γύρω του διαδικτύου με αφορμή την επιστροφή των λειψάνων στο νησί της Λέσβου δημιουργώντας την ψευδή εντύπωση πως ο Άγιος ίσως είχε καταγωγή ή είχε μαρτυρήσει στο νησί της Λέσβου.

Σύντομα, το θέμα της αξιοποίησης των λειψάνων δεν άργησε να περάσει στα χέρια της τοπικής αυτοδιοίκησης η οποία είχε ως σχεδιασμό όχι μόνον να τοπικοποιήσει και να οικειοποιηθεί θα λέγαμε τον Άγιο Βαλεντίνο ως Μυτιληνιό αλλά και να δρομολογήσει την

---

²³ Στις 12 Φεβρουαρίου 2009, έγινε η απότμηση τμήματος των λειψάνων από τον αρχιεπίσκοπο των Καθολικών των Αθηνών Νικόλαο, υπογράφηκε ειδικό επίσημο έγγραφο της πράξης αυτής, παρουσία και του ιερατικώς προϊσταμένου τού παρεκκλησίου του Αγίου Φραγκίσκου και της Αγίας Κλάρας, ιερομονάχου καπουτσίνου π. Γαβριήλ Ριγκέτο, και παραδόθηκαν στον αρχιεπίσκοπο Νάξου, Τήνου, Άνδρου και Μυκόνου με την ιδιότητα του αποστολικού τοποτηρητή της Καθολικής Επισκοπής Χίου (Χίος, Μυτιλήνη και Σάμος), προκειμένου να τα επαναφέρει στη Μυτιλήνη.

εδραΐωση μιας νέας πρακτικής με την μορφή εθιμοτυπικών δράσεων, στηριζόμενες σε ένα παγκόσμιο σύμβολο το οποίο μετατρέπεται σε οικείο αφού του προσάπτεται μια τοπική ταυτότητα. Πρόκειται για δράσεις (δρώμενα) που αποσκοπούν στην ανάδειξη των λειψάνων του Αγίου στο νησί και στην περαιτέρω προσέλκυση τόσο των πιστών, όσο και επισκεπτών τουριστών-προσκυνητών με απώτερο σκοπό την τόνωση του τοπικού θρησκευτικού τουρισμού αλλά και του τοπικού εμπορίου.

ΔΡΩΜΕΝΑ

Από το έτος 2014 και έπειτα, η άφιξη των λειψάνων στον ιερό ναό Μεταστάσεως της Θεοτόκου, έγινε αιτία να δρομολογηθούν δραστηριότητες/δρώμενα στην πόλη της Μυτιλήνης. Ο έντυπος και διαδικτυακός τύπος, η τηλεόραση και σχεδόν όλα τα μέσα μαζικής ενημέρωσης συνταράχθηκαν στην είδηση ότι τα λείψανα του Αγίου Βαλεντίνου ανευρέθηκαν και επρόκειτο να γυρίσουν στην πόλη της Μυτιλήνης. Το θέμα ξεπέρασε ακόμη και τα εθνικά όρια, φτάνοντας έως και το εξωτερικό²⁴. Κατά το πρώτο έτος άφιξης τους, τελέσθηκε μια επίσημη λιτανεία προς τιμήν της επιστροφής των λειψάνων του Αγίου, την οποία παρακολούθησε πλήθος κόσμου μεταξύ των οποίων και εκπρόσωποι της τοπικής αυτοδιοίκησης Λέσβου.

Κατά τον πρώτο επίσημο εορτασμό των λειψάνων του αγίου που ξεκίνησε το έτος 2015, πραγματοποιήθηκαν διάφορες εκδηλώσεις προς τιμήν της ημέρας των ερωτευμένων. Πιο συγκεκριμένα σε συνέντευξη του στην εφημερίδα "Έθνος" ο αντιδήμαρχος πολιτισμού Κ. Αστυρακάκης αναφέρει «*Είμαστε σε ένα νησί που από τη Σαπφώ ως των Ελύτη και την ιστορία των Δάφνη και Χλόη ύμνησε των έρωτα και την αγάπη*», δημιουργώντας μια σύνδεση με το αρχαίο μυθιστόρημα του Λόγγου (συγγραφέας του 3ου μ.Χ. αιώνα), Δάφνης και Χλόη που λαμβάνει χώρα το νησί της Λέσβου και αποτελεί ένα τοπικό σύμβολο της αγάπης, καθώς επρόκειτο για ένα μυθιστόρημα αγάπης. Εν συνεχεία, αναφέρει, «*Ως δημοτική αρχή θέλουμε ο πανηγυρικός εορτασμός του Αγίου Βαλεντίνου να γίνει θεσμός για την πόλη της Μυτιλήνης και να μετατραπεί το νησί μας σε επίκεντρο της εορτής των ερωτευμένων. Καλούμε όλους τους φορείς να συμβάλλουν σε αυτό και να αναδείξουμε ένα γεγονός παγκοσμίου βεληνεκού που είναι η φιλοξενία λειψάνων του Αγίου Βαλεντίνου στο νησί*». Εν συνεχεία ο Πρόεδρος Τουριστικών Πρακτόρων, Γ. Σαμιώτης δηλώνει πως: «*είναι μια χρυσή ευκαιρία για το νησί μας η ύπαρξη λειψάνων του Αγίου Βαλεντίνου, ο οποίος είναι εκ των δημοφιλέστερων αγίων*

²⁴ The Holy Relics of St. Valentine Lie on Lesbos Island By Philip Chrysopoulos -Feb 14, 2015. <https://greece.greekreporter.com/2015/02/14/the-holy-relics-of-st-valentine-lie-on-lesbos-island/>

*της Χριστιανοσύνης. Χρειάζεται μια συλλογική προσπάθεια προκειμένου να γίνει η Λέσβος επίκεντρο της γιορτής. Άμεσα θα πρέπει να ξεκινήσει μια στοχευμένη διαδικασία προβολής για το ότι βρίσκονται στη Λέσβο λειψάνα του Αγίου Βαλεντίνου και της ιστορίας της Φραγκοκκλησίας όπου και αυτά φιλοξενούνται. Το γεγονός είναι μια χρυσή ευκαιρία και κάποια στιγμή πρέπει να εκμεταλλευτούμε συνολικά το πλούτο του νησιού μας».*²⁵

Όπως αναφέρουν και οι τοπικές εφημερίδες, πραγματοποιήθηκαν διήμερες εκδηλώσεις προς τιμήν του Αγίου Βαλεντίνου, ξεκινώντας στις 13 Φεβρουαρίου 2015, με την λιτανεία των λειψάνων σε συνοδεία της Φιλαρμονικής Μπάντας της Λέσβου. Οι εκδηλώσεις κορυφώθηκαν στις 14 Φεβρουαρίου 2015, με συναυλίες με ερωτικά τραγούδια στο Δημοτικό Θέατρο Μυτιλήνης, με ελεύθερη είσοδο. Αξιοσημείωτο είναι πως για εκείνη την ημέρα τα Ελληνικά Ταχυδρομεία, εξέδωσαν μια σειρά γραμματοσήμων και φακέλων που φέρουν πάνω την εικόνα του Αγίου Βαλεντίνου σε συνδυασμό με την εικόνα της πόλης της Μυτιλήνης.²⁶ Τα συγκεκριμένα γραμματόσημα αποκτούν και προσωπικό χαρακτήρα, καθώς τα ερωτευμένα ζευγάρια μπορούν να φωτογραφηθούν μαζί και η φωτογραφία τους να εκτυπωθεί ως ένα “συλλεκτικό” αντικείμενο που θα συνοδεύει τον “συλλεκτικό” φάκελο.²⁷ Ακόμη, ο Δήμος Λέσβου, έθεσε την πρόταση (στο Επιμελητήριο Λέσβου) προσφοράς ενός παραδοσιακού λεσβιακού γλυκού για την εορτή της ημέρας των ερωτευμένων, την λεσβιακή “αλευριά” (μουσταλευριά).

Στην συνέχεια, το 2016, ο Δήμος Λέσβου, δημιουργεί ένα καλά οργανωμένο πρόγραμμα εκδηλώσεων για την ημέρα του Αγίου Βαλεντίνου. Οι εκδηλώσεις υιοθετούν το όνομα Φεστιβάλ και το διήμερο αποκτά το όνομα “Ο Άγιος Βαλεντίνος ... της Μυτιλήνης 2016”. Ξεκινώντας από νωρίς το πρωί της 13^{ης} Φεβρουαρίου (στις 10.00 π.μ.) πραγματοποιούνται βόλτες με ιπήλατη άμαξα, αποκλειστικά για ζεύγη, στους κεντρικούς δρόμους της πόλης. Συνεχίζει με μια ειδικά διαμορφωμένη εκδήλωση για τους ερωτευμένους, σε κεντρικό σημείο της οδού Ερμού. Ακόμη, το απόγευμα λαμβάνει χώρα η λιτάνευση των λειψάνων του Αγίου Βαλεντίνου και η πρώτη ημέρα των εκδηλώσεων κλείνει στο Δημοτικό Θέατρο Μυτιλήνης, όπου και πραγματοποιούνται συναυλίες με ερωτικά τραγούδια. Σημαντικό να τονίσουμε πως το 2016, αλλάζει και το παραδοσιακό γλύκισμα της ημέρας του Αγίου Βαλεντίνου και τη θέση της αλευριάς παίρνουν τα “γεμάτα”. Τα συγκεκριμένα γλυκίσματα (από αμύγδαλο, ροδόκερο και άχνη ζάχαρη) επιλέχθηκαν από τους ζαχαροπλάστες λόγω του ότι αποτελούν τοπικό σήμα κατατεθέν προσφοράς στους αρραβώνες αλλά και στους γάμους που

²⁵ https://www.lesvospost.com/2015/01/blog-post_283.html

²⁶ https://www.lesvospost.com/2015/02/blog-post_969.html

²⁷ https://www.lesvospost.com/2015/02/blog-post_456.html

πραγματοποιούνται στο νησί εδώ και πολλές γενιές. Προς το τέλος της 1^{ης} ημέρας των εκδηλώσεων, από τον Δήμαρχο Λέσβου μοιράστηκαν βραβεία σε ζευγάρια που έλαβαν μέρος σε διαδικτυακό διαγωνισμό για να έρθουν στην Μυτιλήνη και να γιορτάσουν τον Αργυρό, το Χρυσό και τον Αδαμάντινο Ιωβηλαίο τους.

Στις 14 Φεβρουαρίου 2016, τελείται κοπή βασιλόπιτας και λειτουργία στο προαύλιο της Καθολικής Εκκλησίας ενώ παράλληλα ψάλει η χορωδία ANIMATO. Ακολουθεί λαχειοφόρος διαγωνισμός για ζευγάρια σε εμπορικό κατάστημα με είδη δώρων στο κέντρο της οδού Ερμού. Ένα πολύ σημαντικό γεγονός λαμβάνει χώρα στο παλαιό δημαρχείο, στις 6μ.μ της ίδιας ημέρας: Τελείται μια ομαδική γαμήλια τελετή, συγκεκριμένα όπως αναφέρεται και στο άρθρο της διαδικτυακής εφημερίδας *«Ως αποτέλεσμα ανοιχτής πρόσκλησης μέσω διαδικτύου και Μ.Μ.Ε., τα ζευγάρια που θα ανταποκριθούν, θα έχουν τη δυνατότητα να τελέσουν τους γάμους τους, την ημέρα του Αγίου Βαλεντίνου στη Μυτιλήνη. Θα ακολουθήσει η κοπή της γαμήλιας τούρτας. Στους νεόνυμφους, θα χορηγηθούν ειδικά αναμνηστικά διπλώματα και πλακέτες, ενώ όλοι οι συνοδοί των ζευγαριών, θα κεραστούν με το “γεμάτο”, το γλύκισμα του “Αγίου Βαλεντίνου...της Μυτιλήνης”. Όσα ζευγάρια επιθυμούν, θα έχουν τη δυνατότητα να τελέσουν και θρησκευτικό γάμο (ορθόδοξο ή καθολικό)»*.

Την ίδια ακριβώς περίοδο και πιο συγκεκριμένα 12 – 15 Φεβρουαρίου 2016, στο εκθεσιακό κέντρο Metropolitan Expo, στην Αθήνα, πραγματοποιείται η “11^η HO.RE.CA” (κορυφαία και εξειδικευμένη επαγγελματική έκθεση για ξενοδοχεία και μαζική εστίαση) όπου και η Λέσβος λαμβάνει μέρος, παρουσιάζοντας τα τοπικά της προϊόντα. Μέσα σε αυτά τα προϊόντα και στα πλαίσια διεξαγωγής του Φεστιβάλ του Αγίου Βαλεντίνου, παρουσιάζεται και το γλύκισμα “γεμάτο”. Όπως αναφέρεται και στο άρθρο “Το “γεμάτο”, παραδοσιακό γλυκό των αρραβώνων και των γάμων στη Λέσβο, επιλέχθηκε από την Οργανωτική Επιτροπή του Festival, ως το γλύκισμα – σήμα κατατεθέν του “Αγίου Βαλεντίνου ... της Μυτιλήνης” και προβλέπεται να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στο συνολικό φάσμα προώθησης της εν λόγω γιορτής σε παγκόσμιο επίπεδο, με στόχο η Μυτιλήνη να γίνει τουριστικός προορισμός για τα ερωτευμένα ζευγάρια και για τη διεξαγωγή θεματικών γάμων.”

Το 2017, το Φεστιβάλ του Αγίου Βαλεντίνου αποκτά εθνικές διαστάσεις, με την συμμετοχή της Μη Κερδοσκοπικής Ομάδας ΙΔΕΑ²⁸ η οποία στο πλαίσιο της ημέρας του Αγίου

---

²⁸ «Η ΙΔΕΑ είναι μια ομάδα, μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, που σχεδιάζει, υλοποιεί και συμμετέχει σε δράσεις, που έχουν σαν στόχο την διάδοση καινοτόμων ιδεών, την συν διαμόρφωση και ανάδειξη της πολιτιστικής ταυτότητας της Λέσβου και την βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων και των επισκεπτών της.» Το φεστιβάλ “Island of Love” τελείται υπό την αιγίδα του Υπουργείου Τουρισμού, Περιφέρεια Β. Αιγαίου και Δήμος Λέσβου, Επιμελητήριο Λέσβου, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Α. Σχολή Καλών Τεχνών και το Visit Greece. Πληθώρα χορηγών και υποστηρικτών συνέβαλαν στην διεξαγωγή του φεστιβάλ (μπορείτε να τους βρείτε στο <http://islandoflove.eu/partners/>). Άλλες δράσεις που έχει οργανώσει η ομάδα είναι οι εξής:

Βαλεντίνου διοργανώνει το Φεστιβάλ ‘‘Island Of Love’’. Όπως αναφέρεται στον επίσημο διαδικτυακό ιστότοπο: ‘‘ *To The Island of Love είναι ένα διεθνές πολιτιστικό φεστιβάλ, που θα πραγματοποιηθεί στη Λέσβο τον Φεβρουάριο του 2017 με αφορμή την φιλοξενία των οστών του Αγίου Βαλεντίνου στον Καθολικό Ναό της Μεταστάσεως της Θεοτόκου στη Μυτιλήνη, καθώς και τον διεθνή εορτασμό του ίδιου Αγίου τον Φεβρουάριο.*’’ Στην συνέχεια αναφέρεται πώς: ‘‘*Κατά τη διάρκεια του Φεστιβάλ, θα πραγματοποιηθεί μια κεντρική, μεγάλη καλλιτεχνική δράση με τη συμμετοχή διεθνώς αναγνωρισμένων Ελλήνων καλλιτεχνών, η οποία θα πλαισιώνεται με μια σειρά παράλληλων εκδηλώσεων.*’’ Ακόμη, στον διαδικτυακό τύπο, αναφέρεται: ‘‘*Σημειώνουμε, πως το φεστιβάλ The Island of Love διοργανώνεται από την μη κερδοσκοπική ομάδα ΙΔΕΑ, αποτελεί εθελοντική πρωτοβουλία, και τελεί υπό την αιγίδα του Υπουργείου Τουρισμού, του ΕΟΤ, της Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου, του Δήμου Λέσβου, του Πανεπιστημίου Αιγαίου και του Επιμελητηρίου Λέσβου.*’’

Η δράση του φεστιβάλ, το οποίο είχε διάρκεια από την 1^η έως τις 14 Φεβρουαρίου, δεν αφορούσε μόνον την πόλη της Μυτιλήνης, αλλά και στην Αθήνα με την συμμετοχή της Ανώτατης Σχολής Καλών Τεχνών. ‘‘*Η Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών θα συμμετάσχει στο Φεστιβάλ The Island of Love, διοργανώνοντας μια ή περισσότερες επιτελεστικές δράσεις, που θα πραγματοποιηθούν σε δρόμους της Αθήνας, που φέρουν ονόματα πόλεων της Λέσβου. Οι καλλιτεχνικές αυτές δράσεις θα προάγουν την αναγνώριση και κατανόηση των δεσμών μεταξύ των ανθρώπων μιας ή διαφορετικών πολιτισμικών κοινοτήτων.*’’

Παράλληλα, λαμβάνει χώρα το Λεσβιακό Φεστιβάλ που φέρει το ίδιο όνομα όπως και του προηγούμενου έτους (Ο Άγιος Βαλεντίνος...της Μυτιλήνης) δίχως την αναγραφή του έτους στο τέλος της πρότασης. Το ‘‘τοπικό’’ φεστιβάλ διήρκησε 4 ημέρες (10 – 14 Φεβρουαρίου) με πλήθος εκδηλώσεων. Κάποιες εκδηλώσεις βέβαια επαναλαμβάνονται από το φεστιβάλ του προηγούμενου έτους (Ομαδική γαμήλια τελετή, βόλτες με υπήλατη άμαξα, γενικές εκδηλώσεις, στα πλαίσια δημιουργίας παράδοσης) ενώ κάποιες είναι καινούργιες. Για να αποφύγουμε την επανάληψη, θα αναφέρουμε τις νέες εκδηλώσεις που λαμβάνουν χώρα το 2017. Στις 13 του μηνός Φεβρουαρίου, λαμβάνει χώρα η δημόσια παρασκευή του γλυκίσματος ‘‘γεμάτου’’ σε κεντρικό δρόμο της πόλης, όπου οι περαστικοί μπορούν να δουν και να γευτούν το γλύκισμα από την ‘‘Λαογραφική Ομάδα Μυτιλήνης’’. Ακολουθεί παρουσίαση διαγωνισμού ερωτικών ποιημάτων με βράβευση και συναυλίες με διάσημους έλληνες καλλιτέχνες. Αξιοσημείωτο είναι πως η λιτάνευση των λειψάνων του 2017 είχε πλούσια ακολουθία και πανελλαδική κάλυψη, όπως αναφέρεται και στον τύπο: ‘‘*Στη λιτανεία θα μετέχουν επώνυμοι Λέσβιοι και καλλιτέχνες όπως ο ηθοποιός Χρήστος*

Χατζηπαναγιώτης, ο μουσικός και τραγουδοποιός Λάκης Παπαδόπουλος, η Ελένη Τσαλιγοπούλου, καθώς και πολλοί δημοσιογράφοι εκπομπών του STAR, του ΣΚΑΪ, του ALPHA, της ΕΡΤ, του ANTI, του TVM και άλλοι.»

Το έτος 2018, το Φεστιβάλ επαναλαμβάνεται με το ίδιο όνομα όπως και τις δύο προηγούμενες χρονιές. Μόνον που αυτή την φορά οι εκδηλώσεις φαίνεται να περιορίζονται. Ξεκινώντας από τις 12 Φεβρουαρίου 2018, πραγματοποιούνται διαγωνισμοί τραγουδιού. Στις 13, ακολουθεί διαγωνισμός ερωτικής επιστολής και ποίησης. Στις 14, πραγματοποιούνται οι βόλτες με την υπήλατη άμαξα, η λιτανεία των λειψάνων και μια μεγάλη συναυλία με την διεθνώς γνωστή τραγουδίστρια Δήμητρα Γαλάνη. Το αξιοσημείωτο αυτής της χρονιάς είναι το εξής: *‘Χτες Τετάρτη 14/02 πραγματοποιήθηκε η Πανηγυρική Πολυαρχιερατική Θ. Λειτουργία και Περιφορά των Ιερών Λειψάνων του Αγίου με τον Σεβ/το Αρχιεπίσκοπο Savigio Hon Tai-Fai Αποστολικός Νούντσιος²⁹ της Αγίας Έδρας στην Ελλάδα.*» Είναι προφανές ότι εδώ φαίνεται να «επεμβαίνει» η καθολική εκκλησία για να επανακτήσει και να προτάξει τον τρόπο εορτασμού του Αγίου με πιο ευσεβή τρόπο.

Το έτος 2019, το Φεστιβάλ όπως θα δούμε αναλυτικά, παρακμάζει. Η μόνη εκδήλωση που λαμβάνει χώρα είναι ο διαγωνισμός τραγουδιού και η λιτανεία των λειψάνων όπου και συμμετέχουν Αφρικανοί μετανάστες. Καθώς παρευρέθηκα και εγώ ο ίδιος, μπορώ να δηλώσω ότι ο κόσμος που έλαβε μέρος στην ακολουθία της λιτανείας των λειψάνων ήταν ελάχιστος.

Ανάλυση Εορταστικών Δρώμενων

Διακρίνουμε λοιπόν ότι από το έτος 2015 έως και 2019 (διάστημα 4 μόλις χρόνων) το Φεστιβάλ και οι εκδηλώσεις για την ημέρα του Αγίου Βαλεντίνου συρρικνώνονται. Μετά από μια πορεία άνθησης με αποκορύφωση το έτος 2017 ακολουθεί η απότομη ύφεση. Αν και τα στοιχεία υπάρχουν και μπορεί να τα βρει κανείς στο διαδίκτυο, δεν αποτελεί το καίριο ζήτημα μελέτης. Εκείνο που θα μας απασχολήσει, από ανθρωπολογικής απόψεως είναι η ξαφνική εμφάνιση εκδηλώσεων και εορτών προς τιμήν ενός, άγνωστου ή ξεχασμένου από τους κατοίκους της Λέσβου, αγίου. Θα ξεκινήσουμε χρονολογικά, με την πρώτη-όχι εκδήλωση- αλλά κίνηση εκ μέρους των ΕΛΤΑ τα οποία το έτος 2015 εκτυπώνουν τα πρώτα γραμματόσημα και φάκελους με την εικόνα του Αγίου Βαλεντίνου και την Μυτιλήνη.

---

²⁹ Νούντσιος ή Νούτσιος ονομάζεται ο διαπιστευμένος αντιπρόσωπος του Πάπα προς στις κυβερνήσεις ξένων χωρών. Είναι δηλαδή ο διπλωματικός εκπρόσωπος (αντίστοιχος του πρέσβη) του Βατικανού στην ξένη χώρα όπου αυτός διαμένει και έχει την εποπτεία των πάσης φύσεως εκκλησιαστικών ζητημάτων που αναφέρονται στη Καθολική Εκκλησία.

Πρόκειται για μια κίνηση ενός δημόσιου φορέα που έρχεται να θεσπίσει επίσημα την συσχέτιση του Αγίου Βαλεντίνου με το νησί της Λέσβου και πιο συγκεκριμένα την πόλη της Μυτιλήνης. Όπως γνωρίζουμε ο σκοπός που εξυπηρετούν οι φάκελοι και τα γραμματόσημα είναι να ταξιδέψουν, είτε σε εθνικό είτε σε διεθνές επίπεδο. Το γραμματόσημο αποτελεί ένα σήμα κατατεθέν μιας χώρας, όπως για παράδειγμα τα γραμματόσημα του Ηνωμένου Βασιλείου που φέρουν την εικόνα της Βασίλισσας Ελισάβετ II, ενός συμβόλου του κράτους. Έτσι και η εικόνα του Αγίου Βαλεντίνου έρχεται να καθιερύσει τον Άγιο έως ένα εθνικό σύμβολο της Ελλάδας, και ειδικότερα ως σύμβολο της Μυτιλήνης και της Λέσβου. Όπως παρατηρούμε στην εικόνα του φακέλου (εικ. 1) διαγράφεται ξεκάθαρα η άποψη της Μυτιλήνης και πιο συγκεκριμένα το σήμα κατατεθέν της πόλης, ο τρούλος του ορθόδοξου ναού, Αγίου Θεράποντα. Οξύμωρη εικόνα θα λέγαμε, καθώς ο Άγιος Βαλεντίνος αποτελεί Άγιο της Καθολικής Εκκλησίας και όχι της Ορθόδοξης. Τα χρώματα του φακέλου κινούνται σε “κλασικές” κόκκινες και ροζ αποχρώσεις, χρώματα που συμβολίζουν τον έρωτα, τον ρομαντισμό και την ημέρα του Αγίου Βαλεντίνου. Εκείνο που μας προκαλεί αίσθηση είναι η εικόνα του Αγίου Βαλεντίνου, που θυμίζει βυζαντινή τεχνοτροπία και όχι δυτικό-καθολική. Αυτή η κίνηση θα μπορούσε να συνιστά μια ελαφριά μύηση τρόπον τινά του Καθολικού Αγίου στον κόσμο των Ορθόδοξων. Καθώς η Ελλάδα αποτελεί μια χώρα που κατά βάση, ένα μεγάλο ποσοστό της ασπάζεται την ορθοδοξία, μια “καθολική” απεικόνιση του Αγίου ίσως να έμοιαζε ξένη.

Εικόνα 1. Ο Ειδικός Αναμνηστικός Φάκελος που κυκλοφόρησε από τα ΕΛΤΑ στις 14 Φεβρουαρίου 2015, με επικολλημένο συλλεκτικό γραμματόσημο σφραγισμένο με ειδική αναμνηστική σφραγίδα, είναι αφιερωμένος στη Μυτιλήνη και στον Άγιο Βαλεντίνο.

Εικόνα 2. Τα γραμματόσημα, που βρίσκονται επικολλημένα στο ειδικό φάκελο.

Παρατηρούμε πως η Τοπική Αυτοδιοίκηση θέτει ως στόχο την ταύτιση του Αγίου Βαλεντίνου με την πόλη της Μυτιλήνης. Πιο συγκεκριμένα όπως αναφέρει και η εφημερίδα “Το πρώτο θέμα” (“Λέσβος: Το νησί του έρωτα τιμά τον... «Μυτιληνιός» Άγιο Βαλεντίνο”, 2019): «Η κοινή προσπάθεια για την ανάδειξη αυτής της μοναδικότητας, του γεγονότος δηλαδή ότι τα οστά του Αγίου Βαλεντίνου βρίσκονται στο νησί μας και την καθιέρωση εορταστικών εκδηλώσεων, μπορεί να προσφέρει πολλά οφέλη στον τόπο μας, μέσω της προσέλκυσης ξένων επισκεπτών.» Διάφοροι φορείς, τουριστικοί σύλλογοι αλλά και τοπικοί, θέτουν ως στόχο την ίδρυση/επιμόρφωση μιας παράδοσης γύρω από το όνομα ενός αν μη τι άλλο “εμπορικού” Αγίου. Μια κίνηση που θέτει ως στόχο την επανα-νοηματοδότηση του Αγίου Βαλεντίνου μέσα στα τοπικά χωρικά πλαίσια, με σκοπό την παγκόσμια αναγνώριση μιας τοπικής παράδοσης. Πρόκειται για αναγνώριση που εξυπηρετεί τους συγχρόνους στόχους της τοπικής αρχής: την ανάδειξη μιας πολύ-πολιτισμικής κουλτούρας, του κοσμοπολίτικου τουρισμού και της προβολής της ιδιαιτερότητας ενός τόπου, ως “Νησί των Ερωτευμένων” και ως αναγνωρισμένου τόπου του Αγίου.

Η συλλογική προσπάθεια της τοπικής αυτοδιοίκησης αλλά και των διάφορων πολιτιστικών συλλόγων φαίνεται να φέρει καρπούς το έτος 2016., όταν λαμβάνουν χώρα κάποιες οργανωμένες εκδηλώσεις στα πλαίσια εορτασμού της ημέρα των ερωτευμένων. Παρουσιάζεται ένα τοπικό γλυκό (“γεμάτο”) το οποίο έρχεται με την σειρά του να αντικαταστήσει το παγκόσμιο (σοκολάτα) μέσα στα τοπικά πλαίσια. Μια σημαντική εκδήλωση που λαμβάνει χώρα, το ίδιο έτος, είναι η ομαδική γαμήλια τελετή. Ως αποτέλεσμα μιας διαδικτυακής πρόσκλησης του Δήμου Μυτιλήνης, ζευγάρια ανά τον κόσμο, προσήλθαν για να παντρευτούν εκείνη την ημέρα στην πόλη της Μυτιλήνης. Πιο συγκεκριμένα, σε

ανακοίνωση του Δήμου αναφέρεται πως οι θρησκευτικοί γάμοι που θα τελεστούν θα μπορούν να είναι είτε καθολικοί, είτε ορθόδοξοι. Στο συγκεκριμένο σημείο και στον βωμό της τουριστικής αξιοποίησης της πόλης και του νησιού, οι διχόνοιες ανάμεσα στα δύο Εκκλησιαστικά δόγματα δεν χωρούν. Παραβλέπεται, εν μέρη, η Καθολική ταυτότητα του Αγίου και έρχεται να εναρμονιστεί με την Ορθόδοξη πλευρά του Χριστιανισμού. Με το γλυκό να συνιστά εντοπιότητα από την δική του πλευρά και να εισάγεται ως ‘‘παραδοσιακό των ημερών’’ ο Άγιος Βαλεντίνος ενσωματώνεται στις τοπικές πολιτισμικές πρακτικές. Γίνεται ένα με την καθολική, αλλά και συνάμα την ορθόδοξη, κοινωνία της Μυτιλήνης και συστήνεται και επίσημα με την νέα του ταυτότητα ως ‘‘ο Μυτιληνός Βαλεντίνος’’. Δεν αλλάζει πρόσωπο, ούτε χροιά. Αφομοιώνεται στην πολιτιστική και θρησκευτική ιστορία της Λέσβου και τείνει να μετουσιωθεί σε τοπική παράδοση.

Η ‘‘χρυσή ευκαιρία’’ όπως αποκαλέστηκε από μερικούς επιχειρηματίες στον χώρο του τουρισμού της Μυτιλήνης φέρνει και ‘‘χρυσά’’ αποτελέσματα. Εν έτη 2016 τελείται και επίσημα ο πρώτος γάμος (έξω από τα πλαίσια της εορτής του Φεβρουαρίου).

‘‘Ο Marek Gitrowski και η Fiona Jeganarhan διακεκριμένη βιοχημικός, ερευνήτρια για τον καρκίνο, αποφάσισαν να παντρευτούν στο νησί, «δηλώνοντας» λάτρεις του. Όπως είπαν, το προσφυγικό πρόβλημα και η αρνητική προβολή δεν επηρέασαν καθόλου την απόφαση τους. Μάλιστα η κ. Fiona Jeganarhan δήλωσε χαρακτηριστικά πως «μετά από τόση πίεση που έχει δεχθεί το νησί με το προσφυγικό είναι θετικό το ότι γιορτάζουμε εδώ ένα χαρούμενο γεγονός όπως είναι ο γάμος μας».³⁰ Το ζευγάρι τέλεσε την γαμήλια τελετή στον Καθολικό Ναό της Λέσβου και στη συνέχεια τις γαμήλιες εορταστικές τους εκδηλώσεις σε τοπικές επιχειρήσει εστίασης. Πρόκειται για μια άκρως σημαντική πρώτη κίνηση από πλευράς παγκοσμίου προσέλευσης. Με αυτό το παράδειγμα μπορούμε να καταλάβουμε πως οι προσπάθειες της τοπικής αυτοδιοίκησης δεν πήγαν στράφι. Ακόμη ένα ενδιαφέρον γεγονός είναι ότι, δημιουργήθηκε στο διαδίκτυο, συγκεκριμένη ιστοσελίδα με την επωνυμία ‘‘Wedding in Lesvos’’³¹. Μέσα από την ιστοσελίδα, ένα ζευγάρι μπορεί να εξερευνήσει τους τοπικούς ναούς του νησιού (Ορθόδοξους και Καθολικούς) και άλλες πολλές υπηρεσίες που μπορεί να διαθέτει το νησί για την διοργάνωση και τέλεση ενός γάμου αλλά και γαμήλιας εορτής. Το έτος 2016, κυκλοφόρησε επίσης και μια ψευδής φημολογία για τον επερχόμενο γάμο της Πριγκίπισσας της Ταϊλάνδης στο νησί της Λέσβου και πιο συγκεκριμένα στον Καθολικό Ναό, αλλά κάτι τέτοιο δεν πραγματοποιήθηκε ποτέ.

³⁰ <https://episkopisyrou.gr/o-protos-gamos-katholikon-ston-ag-valentino-sti-mitilini/>

³¹ <http://www.weddinginlesvos.gr/>

Το 2017, η δράση της τοπικής αυτοδιοίκησης και των τοπικών συλλόγων, καλύπτεται σε πανελλαδικό επίπεδο. Ιδιωτικά και δημόσια κανάλια καταφθάνουν για να καλύψουν σε ζωντανή μετάδοση της λιτανείας των λειψάνων του Αγίου Βαλεντίνου, με συνοδεία διάσημων τραγουδιστών. Ο σκοπός της κάλυψης είναι ξεκάθαρος: η πανελλαδική προβολή. Το 2017 αποτέλεσε κομβικό έτος για την Μυτιλήνη και τη νέο-δημιούργητη παράδοση της, καθώς στρατηγικές εκστρατείες όπως το φεστιβάλ ‘‘The Island of Love’’, έρχονται να κατοχυρώσουν αυτήν την παράδοση ως πανελλαδική εορτή, με επίκεντρο την ‘‘Μυτιλήνη του Αγίου Βαλεντίνου’’. Η Μυτιλήνη βρίσκεται στο επίκεντρο της Ελλάδας και πιο συγκεκριμένα της Αθήνας. Διάφορες εικαστικές παραγωγές φέρουν, επί σκοπού, ονόματα χωριών της Λέσβου. Έργα τέχνης, εκτιθέμενα σε διάφορα κεντρικά σημεία της Αθήνας, σηματοδοτούν με τον τρόπο τους την εορτή που λαμβάνει χώρα αυτή την περίοδο στο νησί. Εξάλλου η ονομασία και μόνο, (μτφ. Το νησί της Αγάπης) αποσκοπεί να δηλώσει ότι ο τόπος εορτής είναι το νησί της Λέσβου.

Από την άλλη η έλευση του καθολικού νούντσιο στον Καθολικό Ναό στην Μυτιλήνη (2018), έρχεται με την σειρά της να επικυρώσει πως το Παπικό βλέμμα έχει στραφεί προς το νησί της Λέσβου. Δεδομένου ότι ο Πάπας Francis αυτοπροσώπως επισκέφθηκε την πόλη της Μυτιλήνης (2016) λόγω του μεταναστευτικού, η αποστολή του νούντσιο αφήνει να εννοηθεί ότι το Βατικανό έχει στρέψει το βλέμμα του στο Ελλαδικό παραμεθοριακό νησί.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Έχοντας ως στόχο της την τόνωση της τοπικής οικονομίας αλλά και του τουρισμού, η τοπική αυτοδιοίκηση παρόλο που ασπάζεται την Ορθοδοξία, άδραξε της ευκαιρίας και χρησιμοποίησε κάθε διαθέσιμο μηχανισμό, μέσο και τέχνασμα για να αξιοποιήσει τον από μηχανής Άγιο Βαλεντίνο που ήρθε να δώσει ελπίδα στην τοπική λεσβιακή κοινωνία εν μέσω οικονομικής πανελλαδικά κρίσης αλλά και υπό την σκιά του προσφυγικού ζητήματος με μια επίφαση κατάνυξης, εορταστική διάθεση και μουσική επένδυση. Στη διαδικασία αυτή δημιουργήθηκε στο κατά τα άλλα ορθόδοξο στην πλειοψηφία του νησί της Λέσβου, χώρος για έναν ξενόφερτο Άγιο, έναν μάλλον κοσμικό θα έλεγε κανείς άγιο, τον Άγιο Βαλεντίνο, και τα έθιμα που τον συνοδεύουν, ενώ έγινε και συστηματική προσπάθεια να ενσωματωθεί η λατρεία και ο εορτασμός του ως αναπόσπαστο κομμάτι πλέον της τοπικής λατρευτικής αλλά και πολιτισμικής κουλτούρας με αποκορύφωμα το Φεστιβάλ της Αγάπης. Επενδύοντας πάνω στους παράλληλους συμβολισμούς του ανιδιοτελούς δώρου μεταξύ ερωτευμένων και του επιβαλλόμενου από τις καταναλωτικές κοινωνίες δώρου-προϊόντος ως ένδειξη αιωνίας αγάπης, έρωτος και αφοσίωσης αλλά και στους μυστηριακούς και λαϊκούς θεσμούς του γάμου για την εδραίωση του, το εγχείρημα αρχικά είχε αίσια εξέλιξη, όμως λόγω μεταβλητών που δεν έχουν αναλυθεί πλήρως στην παρούσα εργασία ο αρχικός ενθουσιασμός και η συμμετοχή του κόσμου σταδιακά μειώθηκε μέχρι και σήμερα. Έγινε δε, αφορμή στην διαδρομή αυτή της κατασκευής του νέου εθιμοτυπικού πλαισίου, να έρθουν κοντά Έλληνες και ξένοι, ντόπιοι και τουρίστες, ντόπιοι και πρόσφυγες, ορθόδοξοι και καθολικοί...χριστιανοί και αλλόθρησκοι. Δημιουργήθηκαν δρώμενα που επικαλέστηκαν την “παράδοση” του Αγίου Βαλεντίνου και καθιερώθηκαν έστω και πρόσκαιρα εθιμοτυπική κατανάλωση συγκεκριμένων προϊόντων, γλυκών κλπ. Ενώ έγινε επισταμένη προσπάθεια να ταυτιστεί το νησί με το νησί του Ερωτα. Δεν γνωρίζουμε τι επιφυλάσσει το μέλλον για τον θεματικό εορτασμό του Αγίου Βαλεντίνου στην Μυτιλήνη και τη Λέσβο γενικότερα και κατά πόσο αυτό μελλοντικά θα επηρεάσει την ταύτιση του νησιού με Νησί του Αγ. Βαλεντίνου, Νησί της Αγάπης ή του Έρωτα σε βάθος χρόνου. Αυτό θα το αναλύσουν οι μελλοντικοί μελετητές. Εως τότε, αυτό που διαδραματίστηκε στη Λέσβο είναι χαρακτηριστικό παράδειγμα κατά την άποψή μας κατασκευής εθίμων που βάση των ανθρωπολογικών θεωριών θεώρησης τέτοιων εκδηλώσεων, μπορούν να διεκδικήσουν την αυθεντικότητα αν όχι της παράδοσης με την έννοια της αρχαιότητας τουλάχιστον την αυθεντικότητα της ύπαρξης τους όπως αυτή γεννήθηκε, και διαμορφώνεται στην εξέλιξή της μέσα στο χρόνο σε μια προσπάθεια παροχής μιας αυθεντικής εμπειρίας θρησκευτικής κατάνυξης και λαϊκής μέθεξης στα κοινωνικά δρώμενα του τόπου όσο και αν αυτό έγινε βάση ελλειπών ιστορικών στοιχείων ή αληθινής αγιοσύνης ή ακόμα και ιστορικότητας του εμπλεκόμενου σημείου έμπνευσης, του Αγίου Βαλεντίνου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ – ΠΗΓΕΣ

Ηλεκτρονικές Πηγές

<http://www.pontos-news.gr/article/160200/o-agios-valentinos-einai-apo-ti-mytilini-pos-vrethike-sto-nisi-giati-prokalei>

<https://www.history.com/topics/valentines-day/history-of-valentines-day-2>

<https://www.npr.org/2011/02/14/133693152/the-dark-origins-of-valentines-day?t=1562098181767>

<https://www.smithsonianmag.com/history/gory-origins-valentines-day-180968156/>

<https://www.catholiceducation.org/en/culture/catholic-contributions/history-of-st-valentine.html>

LacusCurtius • Roman Religion — The Lupercalia (Smith's Dictionary, 1875). (2019). Retrieved 1 August 2019, from http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/secondary/SMIGRA*/Lupercalia.html

Instruction "Relics in the Church: Authenticity and Conservation" (8 December 2017). (2019). Retrieved 1 August 2019, from http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/csaints/documents/rc_con_csaints_doc_20171208_istruzione-reliquie_en.html#_ftnref2

The 'real' St. Valentine was no patron of love. (2019). Retrieved 1 August 2019, from <http://theconversation.com/the-real-st-valentine-was-no-patron-of-love-90518>

Ο Μυτιληνιός... Άγιος Βαλεντίνος! - EmprosNet.gr. (2019). Retrieved 1 August 2019, from <https://www.emprosnet.gr/koinonia/69579-o-mytilinios-agios-valentinos>

Saint Valentine | Facts, History, & Legends. (2019). Retrieved 1 August 2019, from <https://www.britannica.com/biography/Saint-Valentine>

Why St. Valentine Is the Patron Saint of Love. (2019). Retrieved 1 August 2019, from <https://www.learnreligions.com/st-valentine-patron-saint-of-love-124544>

6 Surprising Facts About St. Valentine. (2019). Retrieved 1 August 2019, from <https://www.history.com/news/6-surprising-facts-about-st-valentine>

The Island of Love. Retrieved 1 August 2019, from <http://islandoflove.eu/>

<https://www.nationalgeographic.com/culture/holidays/reference/saint-st-valentines-day/>

<https://www.lesvospost.com/>

<https://www.vimaorthodoxias.gr>

<http://www.cathecclesia.gr/hellas/>

<http://www.cen.gr/>

<http://www.catholic.gr/history.html>

Βιβλιογραφία

- Appadurai, A. (1988). *The Social Life of Things: Commodities in Cultural Perspective*. Cambridge, England: Cambridge University Press.
- X. Κουτελάκης. Ιστορικό Χρονικό της Καθολικής Εκκλησίας της Λέσβου. Ελληνική ΚαΜαuss, M., & Douglas, M. (2001). *Gift, The*. Milton: Taylor & Francis.
- Shakespeare, W. (2008). *Hamlet*. [Auckland, N.Z.]: Floating Press.
- Danforth, L., & Tsiaras, A. (1982). *The death rituals of rural Greece*. Princeton N.J.: Princeton University Press.
- VAN GENNEP, A. (2019). *rites of passage.*: UNIV OF CHICAGO Press.
- Oruch, J. (1981). St. Valentine, Chaucer, and Spring in February. *Speculum*, 56(3), 534-565. doi:10.2307/2847741
- Sachs, E. (1963). Some Notes on the Lupercalia. *The American Journal of Philology*, 84(3), 266-279. doi:10.2307/293110θολική Επισκοπή Χίου.
- Bendix, R. (1989). Tourism and Cultural Displays: Inventing Traditions for Whom? *The Journal of American Folklore*, 102(404), 131-146. doi:10.2307/540676
- Handler, R., & Linnekin, J. (1984). Tradition, Genuine or Spurious. *The Journal of American Folklore*, 97(385), 273-290. doi:10.2307/540610
- Bendix, Regina. 1997. *In Search of Authenticity: The Formation of Folklore Studies*. Madison: University of Wisconsin Press.
- Theodossopoulos D. 2013. *Laying Claim to Authenticity: Anthropological Dilemmas*. Institute for Ethnographic Research (IFER) a part of the George Washington University.
- Carrier, J. (1990). GIFTS IN A WORLD OF COMMODITIES: The Ideology of the Perfect Gift in American Society. *Social Analysis: The International Journal of Social and Cultural Practice*, (29), 19-37. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/23163021>
- Carrier, J. (1990). The Symbolism of Possession in Commodity Advertising. *Man*, 25(4), new series, 693-706. doi:10.2307/2803661
- Lethbridge, T. (1953). Christian Saints or Pagan Gods? The Lough Erne Figures. *The Journal of the Royal Anthropological Institute of Great Britain and Ireland*, 83(2), 175-181. doi:10.2307/2844030
- Lindholm, C. (2002). Authenticity, Anthropology, and the Sacred. *Anthropological Quarterly*, 75(2), 331-338. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/3318264>
- McGowan, D. (2008). Materialising the sacred. In COLEMAN E. & FERNANDES-DIAS M. (Eds.), *Negotiating the Sacred II: Blasphemy and Sacrilege in the Arts* (pp. 55-66). ANU Press. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/j.ctt24hb6q.10>

Βίντεο

«Το μυστικό ταξίδι του Αγίου Βαλεντίνου» (2016, 55'), παραγωγής StoryDoc και Δήμου Λέσβου: Κώστας Σπυρόπουλος, Γιάννης Ξηρουχάκης

APPENDIX

I. Appadurai quotes:

“Like slaves, relics belong to that category, unusual in Western society, of objects that are both persons and things (Kopytoff, Chapter 2)” 169.

“The value attached to the special corpses that would be venerated as relics required the communal acceptance of three interrelated beliefs: first, that an individual had been, during his life and more important after his death, a special friend of God, that is a saint; second, that the remains of such a saint were to be prized and treated in a way; and third, and for our purposes most important, that the particular corpse or portion thereof was indeed the remains of that particular saint.” 175.

II. Άρθρο Εφημερίδας Εμπρός

“Το έτος 1815, τη γαλήνη των λειψάνων του Αγίου Βαλεντίνου, που «ξεχασμένα» αναπαύονταν στη νεκρόπολη των κατακομβών, διέκοψαν τα βήματα του φύλακα των κατακομβών π. Πέτρου Κόμπι, που έφτασε ακριβώς μπροστά στο σκαλισμένο στο τοίχωμα τάφο με τη μισοσβησμένη επιγραφή: ΒΑΛΕΝΤΙΝΟΣ.

Στις 22 Σεπτεμβρίου τού 1815, όταν Πάπας στη Ρώμη ήταν ο Πίος Ζ΄, ο τότε βικάριός του, καρδινάλιος Ιούλιος ντι Σομάλια, κατόπιν εντολής του Ποντίφικα επέτρεψε την αφαίρεση των λειψάνων του Αγίου Βαλεντίνου από τις κατακόμβες της Αγίας Πρισκίλλας.

Τα συγκεκριμένα λείψανα δωρίθηκαν στον ιερέα ευγενή Ιωάννη - Βαπτιστή Longarini di S. Costanzo από το δουκάτο τού Ουρμπίνο. Ο ιερέας αυτός ήταν παρεκκλησιάρχης και υμνωδός στο βασιλικό παρεκκλήσι του καθεδρικού ναού τού Ισραλί, στη Σεβίλλη της Ισπανίας.

Στη λειψανοθήκη, εκτός από τα λείψανα του Αγίου Βαλεντίνου, τοποθετήθηκε και το φιαλίδιο με το οποίο οι σύντροφοί του είχαν περισυλλέξει το αίμα του από τον αποκεφαλισμό. Στην ίδια λειψανοθήκη, τοποθετήθηκε και μια συνοδευτική περγαμινή αυθεντικότητας. Στη συνέχεια δε, ασφαλίστηκε με ειδικές μεταξωτές κόκκινες κορδέλες, στερεωμένες και σφραγισμένες με βουλοκέρια της αρμόδιας εκκλησιαστικής αρχής.

Εκτός από την προαναφερθείσα εσωτερική περγαμινή, ας σημειωθεί πως υπάρχουν και εξωτερικά συνοδευτικά έγγραφα, όπου ανάμεσα στ’ άλλα, και σύμφωνα με τη μελέτη του Δημητρίου Παπαδάκη - Περιθωράκη πάντα, αναφέρεται ότι «στο νέο κάτοχο παραχωρείται το δικαίωμα φύλαξής τους, της δωρεάς σε άλλους, της μετακομιδής τους έξω από τη Ρώμη, της έκθεσης και δημόσιας απόδοσης τιμών από τους πιστούς και τοποθέτησής τους σε οποιαδήποτε εκκλησία, ευκτήριο οίκο ή παρεκκλήσι».

Κάπως έτσι και άρχισε το ταξίδι του συγκεκριμένου Αγίου Βαλεντίνου, ενός από τους 18 αγίους της Καθολικής Εκκλησίας με το ίδιο όνομα.

Τα λείψανα στη Μυτιλήνη

Για δεύτερη φορά μετά το 1815, τα λείψανα του Αγίου Βαλεντίνου τα συναντάμε το 1907 στη Μυτιλήνη. Η κοινότητα των καθολικών της Μυτιλήνης ήταν ευάριθμη τότε, με μέλη που εκκλησιάζονταν ανελλιπώς στον ανακαινισμένο πλέον καθολικό ναό της Θεοτόκου στην οδό Ερμού, του οποίου την επιμελητεία είχε το Μοναχικό Τάγμα των Φραγκισκανών Ελασσόνων, προτού περάσει σήμερα στη διαχείριση του άλλου μοναχικού τάγματος των Φραγκισκανών, των Καπουτσίνων.

Η καθολική κοινότητα της Μυτιλήνης τότε εκκλησιαστικά υπαγόταν στον καθολικό επίσκοπο Χίου και αυτός με τη σειρά του, στον καθολικό αρχιεπίσκοπο Σμύρνης.

Πώς έφτασαν τα λείψανα στη Μυτιλήνη, παραμένει άγνωστο. Θεωρείται πως με το θάνατο του παρεκκλησιάρχη και ευγενούς Ιωάννου - Βαπτιστού Longarini di S. Costanzo, τα λείψανα του Αγίου Βαλεντίνου κληροδοτήθηκαν σε κάποιον από τους οικείους του, ο οποίος με τη σειρά του τα κληροδότησε σε κάποιον απόγονό του, που πιθανότατα μετανάστευσε στη Μυτιλήνη περί τα τέλη του 19ου αιώνα.

Γεγονός και μάλιστα βασιζόμενο σε επίσημα έγγραφα, είναι ότι στις 26 Απριλίου του 1907, ο τότε καθολικός αρχιεπίσκοπος Σμύρνης, Δομήνικος Μαρέγκος, στη διάρκεια μιας ποιμαντικής του επίσκεψης στη Μυτιλήνη, προέβη -ίσως και μετά από αίτημα- σε αυτοψία και αυθεντικοποίηση των λειψάνων του Αγίου Βαλεντίνου.

Τα λείψανα είχαν τοποθετηθεί κάτω από το κεντρικό ιερό βήμα του καθολικού ναού της Μυτιλήνης και πιθανότατα είχαν δοθεί προς φύλαξη από τον κάτοχό τους στον τότε εφημέριο της Μυτιλήνης.

Στη σύντομη, λοιπόν, έκθεση που ο αρχιεπίσκοπος συνέταξε, αναφέρει: «Στον καθένα ξεχωριστά και σε όλους εκείνους που θα έχουν ενώπιόν τους αυτή μας την έκθεση, πιστοποιούμε ότι πραγματοποιήσαμε την κεκανονισμένη αυτοψία των λειψάνων του Αγίου Βαλεντίνου Μάρτυρα και τα οποία επανατοποθετήσαμε στην ξύλινη λειψανοθήκη τους, εφοδιασμένη με τζάμι και επενδυμένη με έγχρωμο χαρτί.

Τη λειψανοθήκη τη σφραγίσαμε καλά και την ασφαλίσαμε με μεταξωτή ταινία, προσεπισφραγίζοντάς την με τη δική μας σφραγίδα».

Εκτός όμως απ' αυτό το επίσημο αρχιεπισκοπικό ντοκουμέντο αυθεντικοποίησης, σώζεται και ιδιόχειρο σημείωμα του τότε καθολικού εφημερίου Μυτιλήνης, π. Βίτου - Ροβέρτου, όπου, μεταξύ άλλων, επιβεβαιώνεται με ημερομηνία «Μυτιλήνη 1.5.1907» η πραγματοποιηθείσα αυτοψία: «[...] ο Σεβασμιότατος αρχιεπίσκοπος Σμύρνης πραγματοποίησε αυτοψία στα τίμια λείψανα του Αγίου Βαλεντίνου, από τα οποία κράτησε τμήματα προορισμένα για τη Ρώμη, τη Σμύρνη και τη δωρήτρια οικογένεια [...]». Τελευταία κάτοχος των τιμίων λειψάνων ήταν η Λουκία Θεοφανοπούλου Bongigli, η οποία τα δώρισε στον καθολικό ναό της Μυτιλήνης.

Και ξαφνικά στην Αθήνα

Όπως γράψαμε πριν, το έτος 1990, όταν εφημέριος του καθολικού ναού της Μυτιλήνης, υπερήλικας πια, ήταν ο Φραγκισκανός μοναχός π. Τορκουάτο Μορίνι, αποφάσισε τη μετακομιδή των τιμίων λειψάνων από το ναό της Μυτιλήνης, στο ναό Αγίων Φραγκίσκου και Κλάρας των Ιταλών, στην οδό Γκυϊλφόρδου 7, στην Αθήνα.

Για πολλούς παραμένει ανεξήγητη η «εχεμύθεια» του τότε εφημερίου Μυτιλήνης π. Τορκουάτο σχετικά με την ύπαρξη αυτών των λειψάνων στο ναό της Μυτιλήνης, την οποία δεν είχε κοινοποιήσει σε κανένα, και μάλιστα σε μια εποχή που η φήμη του Αγίου Βαλεντίνου ως προστάτη των ερωτευμένων είχε αρχίσει να φτάνει στα πέρατα του κόσμου.

Κάτι που, αν μη τι άλλο, θα αποτελούσε και δόξα για τον άδειο και ξεχασμένο καθολικό ναό του στη Μυτιλήνη. Ίσως και να ήθελε ο μοναχός να μην ταυτιστεί ο άγιος με την εμπορευματοποίηση που τότε είχε αρχίσει να συνδέεται μαζί του.

Έφερε, το λοιπόν, κυριολεκτικά κρυφά τα λείψανα από τη Μυτιλήνη, στην Αθήνα. Με κάθε «μυστικότητα», τα τοποθέτησε κάτω από την Αγία Τράπεζα του εσωτερικού παρεκκλησίου

Αγ. Βαλεντίνος, Ο Μυτιληνιός Άγιος-Κ. Σαρέλλης

του ναού των Ιταλών στην Πλατεία Βικτωρίας στην Αθήνα, που έχει τη μορφή ροτόντας και είναι ολομάρμαρος, παρεκκλήσι που τώρα είναι αφιερωμένο στον Άγιο Βαλεντίνο.

Το 1994 και μετά το θάνατο του π. Τορκουάτο, η λειψανοθήκη βρέθηκε επιμελώς «κρυμμένη» από το Δημήτριο Παπαδάκη - Περιθωράκη. Ακόμα και το τζάμι της λειψανοθήκης ήταν καλυμμένο με ύφασμα και το κιβώτιο με τα λείψανα έδιδε την εντύπωση ότι περιείχε μάλλον κάποια ιερά σκεύη, παρά τα λείψανα του πασίγνωστου πλέον σε όλο τον κόσμο Μάρτυρα Βαλεντίνου!

Από αύριο και κάθε 14 Φεβρουαρίου στο διηγεκές, στη Μυτιλήνη, ο Άγιος Βαλεντίνος θα χαίρεται που γύρισε σε έναν τόπο που η μοίρα τον όρισε για πατρίδα του.”

III. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

Ποια είναι η άποψή σας για το Φεστιβάλ της Αγάπης;

Θεωρείτε ότι είναι θετικός για τη Μυτιλήνη ο εορτασμός του Αγίου Βαλεντίνου;

Είναι θεμιτό για τα καταστήματα της Μυτιλήνης να εδραιωθεί το έθιμο του εορτασμού του Αγ. Βαλεντίνου; Για την πόλη της Μυτιλήνης; Για την Ελλάδα;

Πως επηρεάζεται ο Λεσβιακός Τουρισμός στο σύνολό του από την ύπαρξη του Αγίου Βαλεντίνου; Ο Θρησκευτικός Τουρισμός;

Τι συμβολίζει για εσάς ο Αγ. Βαλεντίνος;

Πως βλέπετε το «πάντρεμα» του Αγ. Βαλεντίνου με τις τοπικές παραδόσεις του γάμου για παράδειγμα;

Σας αρέσει αισθητικά ο θεματικός στολισμός για τον εορτασμό του Αγ. Βαλεντίνου;

Είναι ο Αγ. Βαλεντίνος Μυτιληνός;

Τι γνωρίζετε για τον Αγ. Βαλεντίνο;

Πιστεύετε ότι θα έχει διάρκεια αυτή η νέα παράδοση;

Πιστεύετε ότι τέτοιου είδους γιορτές φέρνουν τους νέους πιο κοντά στην εκκλησία;

Τι θα αλλάζατε στον χαρακτήρα του Εορτασμού του Αγ. Βαλεντίνου;

Εικόνες

Λειψανοθήκη όπου
εμπεριέχονται τα οστά του Αγίου
Βαλεντίνου, Φεβρουάριος 2019,
Σαρέλλης Κών/νος

Παπαδοπαίδια Αφρικανικής
Καταγωγής. Φεβρουάριος 2019.
Σαρέλλης Κών/νος

Τέσσερις Αφρικανοί Πρόσφυγες κρατούν την λειψανοθήκη κατά την διάρκεια της περιφοράς των λειψάνων. Φεβρουάριος 2019. Σαρέλλης Κών/νος

Η Περιφορά των Λειψάνων.
Φεβρουάριος 2019. Σαρέλλης
Κών/νος